

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE
KAHEKÜMNES ISTUNG
13. detsember 1991

Juhataja: (L.Vahtre): Tere hommikut, lugupeetud kolleegid! Palun asuge oma kohtadele. Kohaloleku kontroll. Niisiis on kohal 33 Põhiseaduse Assamblee liiget. Alustame täna oma töö üht tähtsamat järku. Ma loodan, et meid ei eksita tõsiasi, et täna on reede ja 13. Nimetame seda lühidalt ebausuks ja kes veel veidigia ristiinimene on, see võib lohutuseks mõelda selle peale, et täna on ka ähtlasi Luutsinapäev, see peaks võib-olla tasakaalustama potentsiaalsed halvad võimalused. Juhatus eettepanek tänase töökorralduse kohta on järgmine. Kõigepealt kuulame ära redaktsioonitoimkonna esimehe pr. Hänni ettekande ja aruande viimasel nädalal tehtud parandustest ja hääletamisele minevatest alternatiividest. Seejärel lähevad toimkonnad oma ruumidesse või kuhu neile meeldib ja võtavad ette oma peatükid, võrdlevad neile täna kätte jagatud teksti möödunudnädalasega ja vaatavad läbi, kas ei ole tehtud selliseid redaktsioonilisi parandusi, mille juures puudub märke "alternatiiv", ent ometigi on tehtud parandus, mis toimkonnale ei meeldi. Sellisel juhul tuleb see vormistada apellatsioonina ja esitada kahes eksemplaris hiljemalt kella kaheks. Üks eksemplar redaktsioonitoimkonnale, teine juhatusale. Need alternatiivid, mis on tänasesse teksti alternatiividena sisse märgitud, lähevad arutamisele ja hääletamisele niikuinii, aga sellisel juhul on väga kasulik enne arutlust ära kuulata ka toimkonna seisukoht. Niisiis arutleme läbi ka alternatiivid, mis te tekstist leiaste. See ongi peaaegu kõik. Ahaa, nii palju, et pr. Hännile on võimalik esitada küsimusi, aga arutelu me veel ei ava, arutelu avame iga konkreetse küsimuse juures eraldi. Niisiis, palun, pr. Hänni.

L.Hänni: Austatud juhatus, head kolleegid! Põhiseaduslik Assamblee alustas oma tööd 13. septembril ja see oli samuti reedene päev. Ja täna me oleme jõudmas lõpusirgele jällegi 13-ndal ja reedel. Meid on kohal 33 inimest ja me alustame põhiseaduse eelnõu kolmandat lugemist. Loodame, et see kolmede sadu toob meile seekord õnne. Teie ees on Põhiseaduse Assamblee eelnõu viimane redaktsioon.

See on tänaseks meie ainuke materjal. Meil on vaja see läbi töötada. Puudub tavaline apellatsioonide tabel, sest meil oli omavaheline kokkulepe apellatsioonide enam mitte esitada. Redaktsioonitoimkond lähtus oma sellenädalases töös põhiliselt ekspertide arvamustest, me töötasime need läbi, vaatasime, kuivõrd neid on võimalik arvestada meie põhiseaduse praeguses kontseptsioonis. Samuti ma palusime normitehnilist konsultatsiooni ja saime seda hr. Rannelt justiitsministeeriumist. Redaktsioonitoimkonnaga töötas pidevalt koos hr. Kross, kelle keeleline abi, ma usun, lubas viimistleda põhiseaduse eelnõu ka keeleliselt. Samuti töötasime läbi ekspert hr. Kirise märkused ja arvestasime neid, kus võimalik. Mis siis on muutunud käesolevas põhiseaduse eelnõus? Kõigepealt me leidsime, et on vaja veidi muuta põhiseaduse struktuuri. Nimelt arvestades meie eelmise hääletuse tulemust - riigivanema valib Riigikogu - on igati loogiline, et põhiseaduses Riigikogu käsitlev peatükk eelneks riigivanema peatükile ja vastvalt sellele on praeguses eelnõus 4. ja 5. peatükk ümber järjestatud. Üks muutus, mis läbis kogu põhiseaduse eelnõu ja mida me pidasime vajalikuks sisse viia, on kõrgete riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise kord. Kuigi me kõik loodame, et seda meie põhiseaduse sätet ehk ei lähe Eesti riigi tulevikus kunagi vaja, on siiski vaja säilitada ettenägelikkus, ja me leidsime, et endine fokrmuleering, mille järgi kõrgete riigiametnike kriminaalvastutuse otsustab ainult Riigikogu, on problemaatiline, sest tekib küsimus, kes algatab sellise päevakorraküsimuse, kes valmistab ette materjalid, kas see ei tekita poliitilisi pingeid, sest nii õiguskantler, kui ka riigikontroll peaksid seisma väljaspool päevapoliitikat. Me leidsime, et selline kriminaalmenetluse algatamise luba peab Riigikogule saabuma siiski õiguskantsleri ettepanekul ja selline muutus on siis viidud sisse ka kõikidesse sätetesse, mis puudutavad kõrgete riigiametnike kriminaalvastutust.

Nüüd lubage, et ma tutvustan teile sisulisi muudatusi põhiseaduse eri peatükkide kaupa. Kõigepealt ma ütlen (et oleks teada, milline on meie töömaht), et redaktsioonitoimkonna poolt on

praegu teksti lülitatud 11 alternatiivi. Osa nendest on juba arutlusel olnud. Me leidsime redaktsioonitoimkonnas veel kord läbi vaieldes, et meil on vaja lõpliku otsuse tegemiseks veel kord mõningad sätted üle vaadata. Osa alternatiive on tekkinud seetõttu, et riigivanema valib Riigikogu ja vastavalt sellele peavad olema ka kooskõlastatud mitmed põhiseaduse sätted, mis on seotud riigivanema mandaadi ulatusega.

Preambula on jäänud muutmata. Üldsätetes on § 3 redaktsioonitoimkonna enamuse otsustamisel lisandunud uuesti lõige, mis sätestab, et keegi ei tohi end vabandada seaduse mittetundmisega. Täitmiseks on kohustuslikud üksnes avaldatud seadused.

Ma usun, et I toimikond on sellega nõus, et need sätted on põhiseadusesse uuesti tagasi toodud. Vahepeal tundus, et nad on üldosa jaoks liialt detailsed, kuid kogu põhiseaduse kontekstis on siiski vaja rõhutada just seaduste avaldamise nõuet, seda, et Eesti riigi õiguskord ei saa olla salajane, ta peab olema teada ja kättesaadav kõigile kodanikele. Redaktsioonitoimikond viimistles veel kord § 6 ja me loodame, et sellisel kujul on roheline mõte meie põhiseaduses lühidalt ja täpselt väljendatud.

II peatükk. Selle peatüki üle on meil korduvalt peetud nõupidamisi ekspertidega ja peaaegu alati on meie tähelepanu juhitud sellele, et põhiseaduse eelnõus puudub kõige olulisem säte - säte, mis tunnistab iga inimese võõrandamatut õigust elule.

Päris Assamblee tööalguses me arutasime seda sätet seoses surmanuhtluse küsimusega ja Assamblee arvamus oli, et me praegu ei saa käsitleda eelnõus õigust elule kui absoluutset sätet, s.t. oma põhiseadusega kaotada surmanuhtlust. Sellele vaatamata on õigus elule kõigi teiste inimõiguste aluseks ja sellest põhiseaduses päris mööda minna siiski ei võiks. Kas praegune sõnastus kõige optimaalsem on, ei tea, sellepärast ootab redaktsioonitoimikonda ka II toimikonna arvamust. Võib-olla võib ka siin leida sõnastuse, mis veelgi täpsemalt annab edasi seda soovi, mis meil kõigil on, et inimelu on püha ja meelevaldselt ei tohi kellelki elu ära võtta. Selles paragrahvis on tehtud mitmeid väiksemaid redaktsioonilisi

parandusi. Need ilmselt ei vääri seda, et me Assamblee tööaega nende läbivaatamisele kulutaksime.

Märkused, mida eksperdid tegid selle peatüki sätete kohta, puudutasid § 13, 18 ja 32 ning nende mõte seisneb selles, et õigused ja õiguste piirangud ei ole põhiseaduslikult sätestatud. On vaid öeldud, et neid õigusi võib piirata seadusega sätestatud juhtudel ja korras, aga piirangute ulatuse kohta põhiseaduses midagi öeldud ei ole. Sellist seadusandja vabadust ei pea eksperdid päris õigeks, kuid me peame ka tunnistama, et need sätted ja nende piirangud on väga ja väga keerulised ja ulatuslikud. Kahjuks redaktsioonitoimkond, kuigi me püüdsime leida siin kõige optimaalsemat sõnastust, ei leidnud siiski sellist varianti, mis oleks meid rahuldanud ja mida me oleksime pidanud võimalikuks kirjutada sisse põhiseaduse §-desse 13, 18 ja 32. Nii me palume ka toimkondi, et te meid nõu ja jõuga aitaksite.

Härra Runneli ettepanekust inspireerituna arutasime veel kord ka § 19 sisu ja leidsime, et esimeses sättes - iga ühel on mõtte-, usu- ja südametunnistuse vabadus, niisugune sõnade järjekord oli meie eelmises eelnõus - tuleks rõhuasetus teha südametunnistuse vabadusele, panna see esimeses järjekorras, kuna see on kõige üldisem ja abstraktsem vabadus, mis määrab meie inimliku olemise.

Problemaatiline on ka veel § 25, mille kohta oli II toimkonna esimehe hr. Vahtre ettepanek, ütleme niimoodi, et esimehe asetäitja ettepanek, kellega meil oli võimalus nõu pidada. Me leidsime, et hr. Vahtre poolt väljapakutud sõnastus - kellelgi pole õigust teise inimese tahte vastaselt korraldada tema isiklikku või perekonnaelu, välja arvatud seaduses ette nähtud juhtudel, kohtuotsuse põhjal - võib tekitada kahtepidi mõistmist, sest me teame, et perekonnas sugulased ikkagi korraldavad mingil määral üksteise elu ja seda inimlikku suhet ilmselt seadus reguleerima ei hakka.

Praegusel juhul tähendab § 25 seda, et põhiseadusega tehakse seadusandjale ülesandeks kaitsta seaduse jõuga isiklikku ja perekonnaelu.

Paragrahvi 30 teksti on lühendatud, nimelt selle paragrahvi viimane lause - suhtlemisel riigiasutustega kasutatakse eesti keelt - oli eelnevalt veidi pikem, seal oli lisandus: selliste omavalitsusasutustega, kus asjaajamise keeleks ei ole samas vähemusrahvuse keel. See lisandus on välja jäetud kui põhiseaduslikku reguleerimist mitte vajav. Nii et me arvame, et piisab sellest, kui me ütleme: suhtlemisel riigiasutustega kasutatakse eesti keelt.

Paragrahv 33 sätestab meie riigi suhted tööga, inimeste suhted tööga ja töövahekorrad. Me leidsime, et see säte ei ole päris kooskõlaline ja täielik, me küll esimeses lauses tunnustame tööd kui eneseteostuse väärikaimat viisi, aga hiljem pöörame vähe tähelepanu sellele, et ka riigil on teatud kohustused töövahekordade korrastamisel. Ja me lisasime 2. lõikele mõtte: töökaitse nõuded kehtestab seadus, s.t. et töövahekorrad on ikkagi riigi järelevalve alla ja on järelevalve all seaduste kaudu.

Paragrahvi 45 on lisandunud nende õiguste ja vabaduste loetelu, mille kitsendamine on lubatud erakorralise sõjaseisukorra ajal. Me pidasime lõplikku loetelu väga kitsaks, et tagada põhilised inim- ja kodanikuõigused juhul, kui riik satub ekstreemsesse olukorda.

4. peatükis, milleks praegu on "Riigikogu", on toimunud muudatused ainult peatüki viimastes sätetes. Paragrahvis 69 on täpsustatud nende kõrgemate riigiametnike loetelu, kelle poole on Riigikogu liikmel õigus pöörduda järelepärimisega, arupärimisega. Esialguses redaktsioonis oli see üldistav säte, kus oli väide, et võib pöörduda Eesti kõrgemate riigiametnike poole. Sellest võis jääda mulje, et riigikohtu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega ka riigipea või kohtunike poole. Me leidsime, et võimude lahususe tagamiseks peab siiski nende ametiisikute nimekiri, kelle poole Riigikogu liige võib pöörduda, olema lõplik. Ja praegu on piiratud peaministri, valitsuse, ministrite ja Eesti Panga presidendiga.

Samuti on täpsustatud § 69 2. lõiku, kus oli eelnevalt öeldud, et arupärimisele tuleb vastata seadusega sätestatud korras.

Me leidsime, et siin on siiski vaja anda täpsem ajaline piirang ja selletähtselt on ka 2. lõik niisugusel kujul, nagu ta praegu on. Arupärimisele tuleb vastata esimesel Riigikogu istungil pärast 20 päeva möödumist arupärimise esitamisest. See võimaldas lahendada ka selle vastuolu, mis tekkib siis, kui näiteks arupärimine esitatakse Riigikogu viimasel istungil enne vaheaajale minekut. Riigivanema peatükk. Selles peatükis on mitmeid alternatiive ja samuti on lisandunud ka mõningad sätted, mis tulenevad sellest, et põhiseaduslikult on vaja täpsemalt sätestada ka riigivanema valimise korda. Kõigepealt meie esimene alternatiiv § 71 2. lõigu kohta: riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja. See säte pärineb hr. Adamsi esialgsest eelnõust ja on sinna ilmselt üle võetud 1938. aasta põhiseadusest. Praeguse põhiseaduse kontseptsiooniks on võimude lahusus ja volituste kindel piiritlemine erinevate riigivõimu institutsioonide vahel. Säte "riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja" tähendab seda, et riigivõimu teostamise seisukohalt on riigivanemal eriline roll. Kahtlemata tal selline roll oli 1938.a. põhiseaduse järgi, kuid praeguse eelnõu põhikontseptsioon ei ole kooskõlas selle üldise normiga ja sellepärast teeb redaktsioonitoimkond teile ettepaneku veel kord kaaluda selle sätte vajalikkust ja tema kooskõla kogu meie põhiseaduse ülesehitusega.

Vastavalt meie kokkuleppele, et riigivõimu erinevate institutsioonide volitused oleksid võimalikult täpsed, täpselt määratletud ja ka piiratud, on § 72 viimasest lõikest, kus on presidendi funktsioonide nii-öelda laiendav sätestamine, välja jäetud "ja seadusega temale pandud ülesanded", mis tähendab seda, et riigipea roll on määratud põhiseadusega, tema ülesannete loetelu on ammendavalt antud põhiseaduses..

Järgmine alternatiiv on § 73 ja see alternatiiv tugineb loogilisest vastuolust, mis meil on tekkinud §-ga 56, mis sätestab Riigikogu liikmeks kandideerijale 21 aasta vanusetsensuse. Eelmine kord me hääletasime välja riigivanema vanusetsensuse, kuid arvestades §-s 56 sätestatud vanusetsensust, tekib kummaline olukord, kus me Riigikogu liikmelt nõuame teatud vanust, samal ajal aga riigipea vanusetsensuse me jätame sätestamata. Hääleõiguslik

ollakse 18-aastaselt. Ja selletõttu me kirjutasimegi eelnõusse alternatiivi, et meil oleks veel kord võimalik kaaluda, kas jätta seadusesse selline loogiline vastuolu või siiski sätestada riigivanema jaoks vanusepiir.

Paragrahvis 73 on täpselt püütud sätestada ka riigivanema valimise korda. Kandidaadi ülesseadmise õigus on antud vähemalt viiendikule Riigikogu koosseisust. Samuti on sätestatud, et riigivanema hääletamine peab olema salajane. Hääletamise enda korra kohta ja selle kohta, missuguse häälteenamusega valitakse riigivanem, oli redaktsioonitoimkonnas üsnagi mitmesuguseid arvamusi. Üks kaalutus valimise korra sätestamisel on see, et valimine peab tagama riigivanema rolli, mis on talle põhiseadusega pandud ühelt poolt, peab ta olema mingis mõttes konsensuslik kandidaat, aga teiselt poolt peab olema valimise kord selline, mis võimaldab riigivanema valida, sest võib näha ette olukorda, kus konsensust leida on raske. Kuna riik vajab riigivanemat ja Riigikogu peab selle protseduuriga hakkama saama, siis me leidsime, et meie arutelu aluseks võiks ollavalimiskord, kus riigivanemaks valitakse kandidaat, kes on saanud enamuse kehtivatest häältest ja valimine võiks toimuda ka kohe vooru kestel.

Paragrahv 75 punktis 3 on sisse viidud muudatus Riigikogu häälteenamuse nõudes, millega langetatakse otsus riigivanema tervisliku seisundi kohta. Varem seisis siin nõue, et otsus tervisliku seisundi kohta tuleb langetada 2/3-lise häälteenamusega, kuid samal ajal sätestati §-s 78 vastutusele võtmine Riigikogu enamuse otsuse alusel. Me leidsime, et selline vahetegemine ei ole piisavalt põhjendatud, ühtlustasime selles suunas, et mõlemal juhul, nii tervise üle otsustamisel kui ka kriminaalvastutuse küsimuse otsustamisel peaks normiks olema Riigikogu koosseisu häälteenamus.

Teeme ettepaneku lsiada §77 veel üks alternatiiv, mis kahjuks ei ole teile väljajagatud tekstidesse sisse lülitatud - lisada selle paragrahvi lõppulause: "Riigivanem peatab oma erakondliku kuuluvuse". See tähendab, et riigivanem oleks riigivõimude tasakaalustaja ja vahekohtunik, ta peab olema ka

poliitiliselt neutraalne isik.

6. peatükk, "Valitsus". Siin on kõigepealt täpsustatud § 80 lõiget 1; viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat. Varem seisis kirjas: viib ellu riigi poliitikat. Siin oleme püüdnud arvestada põhiliselt ekspert Shwartzi märkust selle kohta, et põhiseaduslikult peab olema väga täpselt piiritletud riigivanema ja valitsuse roll välispoliitikas. Riigivanema peatüki §-s 72 lõikes 1 on öeldud, et riigivanem esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises, ja samal ajal § 80 räägib valitsuse pädevusest. Selle 6. punktis on juttu sellest, et valitsus korraldab suhtlemist teiste riikidega. Me leidsime, et sellisel kujul võib jääda ebaselgeks, kui suured ja millised on ühe või teise institutsiooni volitused välispoliitika teostamisel. Paragrahvi 80 lõige 1, mis praeguses redaktsioonis rõhutab valitsuse osa ka riigi välispoliitika teostamisel, peab olema selgem. Eesti kui väikeriigi sisepoliitika ja välispoliitika on tervik ja selle elluviimisel on põhivastutus valitsusel.

Paragrahvist 87 on ära jäänud viimane lõik, mis oli seotud mõttega, et valitsusele umbusalduse avaldamise korral lahkub valitsus ametist. See oli kordus, sest samasugune mõte on juba väljendatud §86 lõikes 3. Paragrahvis 88 on täpsustatud valitsuse poolt usaldusküsimuse sidumist Riigikogus seaduseelnõu hääletusega. Me leidsime, et valitsusel peab olema võimalus siduda eelnõu hääletamine mitte ainult eelnõu vastuvõtmisega, vaid ka tagasilükkamisega, mis annab võimaluse valitsusel öelda oma kindel seisukohta näiteks selliste eelnõude suhtes, mille esitab opositsioon ja mille läbimine Riigikogus võiks tähendada, et Riigikogu sunnib valitsust oma poliitilist kurssi otsustavalt revideerima, nii et praegusel kujul võrreldakse Riigikogu ja valitsuse seisukohta teatud eelnõu suhtes ja kui need seisukohad on vastupidised, siis loetakse, et valitsusele on Riigikogus avaldatud umbusaldust.

Seadusandluse peatükis on alternatiiv § 96 kohta, mis puudutab nõuet varustada seaduseelnõud, mis toovad kaasa muutused kehtivas riigieelarves, algatajate poolt rahaliste arvestustega.

Redaktsioonitoimkond, kaaludes seda sätet, leidis, et Riigikogu seisukohalt peab sel juhul olema selge filter, kes langetab juba eelnevalt otsuse, kas antud eelnõu tuleb varustada sellise lisaga või mitte. See muudab seadusandliku protsessi Riigikogus tunduvalt kohmakaks ja toob seadusandlusesse sisse teatud subjektiivsed momendid.

Probleem on §99 lõikes 2, kus praeguse redaktsiooni kohaselt on riigivanemale antud õigus otsustada selle üle, kas Riigikogu poolt rahvahääletusel tagasilükatud eelnõu korral kuulutada välja ennetähtaegsed valimised või ei. See muudab riigivanema poliitiliseks kaalukeeleks, annab talle funktsiooni, mida me siiani oleme püüdnud vältida, ja me leidsime redaktsioonitoimkonnas, et tõepoolest on vaja veel kord kaaluda, kas mitte jääda esialgse sõnastuse juurde, mis oli välja pakutud III toimkonna poolt, et igal juhul, kui rahvas on oma otsustuse eelnõu kohta langetanud, kuulutab riigivanem välja uued valimised.

Paragrahvis 101, mis räägib riigivanema seadlustest, on sätestatud nõue, et nendele peavad alla kirjutama ka Riigikogu juhataja ja peaminister. Peaministri allkiri ei tekita mingeid probleeme, kuid Riigikogu juhataja allkiri sellel dokumendil tähendab, et Riigikogu juhataja peab selle ülesande täitmisel minetama oma tavalise erapoolikuse, mis tal on kohustuslik Riigikogu juhataja ülesandeid täites. Ja kuna Riigikogu peab hiljem seaduse kas kinnitama või tagasi lükkama, võib Riigikogu juhataja sekkumine seadusandlikku protsessi muutma tema neutraalse rolli antud küsimuse arutamisel küsitavaks. Paragrahvi 102, kus on antud nende loetelu, mida riigivanema seadusega ei saa muuta ega kinnitada sellesse loetellu, on lisandunud ka sõjaseisukorra seadus.

8. Peatükk "Rahandus ja riigieelarve". Siia pidas redaktsioonitoimkond vajalikuks lisada ühe paragrahvi § 104, mis sätestaks Eesti Panga nõukogu funktsiooni ja samuti Eesti Panga presidendi funktsiooni. Me tuletasime sellise sätte vajalikkuse puht juriidilisest loogikast, et kui Eesti Panga nõukogu esimehe ja Eesti Panga presidendi ametisse nimetamise sätestab põhiseadus,

siis peaks olema ka nende ülesanne põhiseadusega täpsemalt piiritletud. Ma tean juba, et siin võib toimkond meie seisukoha vaidlustada, ja me oleme nõus sam arvamusst ka ümber vaatama.

Peatükk "Välissuhted ja välislepingud", § 114. Eelmisel korral langetas Assamblee otsuse, et riigipiiri puudutav säte meie põhiseaduses peaks olema seotud selle peatükiga ja sisalduma paragrahvis, mis käsitleb riigipiiride muutmise korda. Praegu on selle otsustamiseks välja pakutud kaks võimalust. Kui te loete neid sätteid tähelepanelikult, on ka aru saada, milles on erinevus. Redaktsioonitoimkond ei jõudnud lõplikus formuleeringus üksmeelele ja selletõttu on meil praegu võimalik oma eelistust määrata.

Riigikaitse peatükis on meil kõigepealt üks terminoloogiline probleem. Nimelt, kas kasutada mõistet "kaitsevägi" või "kaitseväed". Võib tuua argumente kaitseväge kasuks, mis ju koosneb erinevatest väeliikidest, või oleks õigem nimetada seda mitmuses - "kaitseväed", siin tahaksime ära kuulda ka riigikaitsetoimkonna arvamuse ja võimalik, et ka ekspertidega nõu pidada.

Meie põhiseadus peab töötama ka erakorralises seisukorras ja sõjaseisukorras ja üks põhiseaduse teksti analüüsi meetod peaks olema niisugune: läbi töötada põhjalikult need sätted, mis reguleerivad just erakorralist seisukorda ja sõjaseisukorda. Meleidsime, et kuigi riigikaitse peatükis räägitakse sellest, kuidas sõjaseisukord ja erakorraline seisukord kehtestatakse, on siiski liialt vähe öeldud riigielu korralduse kohta sõja- ja erakorralise seisukorra ajal. Ma püüdsime siin leida ja täiendada erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra korda, tuues sisse § 121, kus on väljendatud mõte, et sõjaseisukorra ajal ei tohiks minna valimistele, ei tohiks valida ei Riigikogu, riigivanemat ega kohalikke omavalitsusi, kui nende volituste aeg saab just siis täis. See võib olla ohtlik ja seda on vaja põhiseaduslikult välistada.

Järgmine probleem on peatükis "Õiguskantsler" §-s 136. Nagu ma juba ütlesin, on kõrgete riigiametnike kriminaalvastutusele võtmise kord sätestatud nii, et vastav ettepanek tuleb

õiguskantslerilt. Meil tekkis probleem, kes peaks üles tõstma küsimuse õiguskantsleri vastutusest, kas selleks peaks olema riigivanem või võiks selleks hoopiski olla riigikohtu esimees. See ei leidnud siin väga kindlaid argumente ühe või teise võimaluse kasuks ja seetõttu on redaktsioonitoimkonnale vajalik Assamblee nõu.

Redaktsioonitoimkond palub kohtute peatükis viia sisse veel mõned täpsustused, mis tehti täna hommikul ja mis puudutavad § 142. Palun selle paragrahvi 3. lõiget lugeda järgmiselt: "... tervisliku seisundi tõttu, mis takistab kohtunikuna töötamast."

Paragrahvis 144 on tehtud samuti sisuline muudatus. Eelmises eelnõu tekstis oli selles paragrahvis 2. lõige, mis andis maa- või linnakohtule õiguse tunnistada kehtetuks omavalitsuse õigusakt juhul, kui see on vastuolus seaduste või seadusega. Meleidsime täpsemal ja veelkordsel kaalumisel, et akti seaduslikkuse üle otsustamise õigus peaks siiski olema ainult riigikohtu pädevuses.

14. peatükk "Kohalik omavalitsus". Siia on lisandunud §148 alternatiiv ja selle alternatiivi mõtteks on põhiseaduses täpsemalt sätestada ka kohalike omavalitsuste volikogude volituste aeg, meie ettepanek on, et seevolituste aeg oleks võrdne Riigikogu volituste ajaga ja seega 4 aastat.

Alternatiiv on ka põhiseaduse 15. peatükis, sele peatüki §155 üle oli redaktsioonitoimkonnas vaidlus. Nimelt oli terve rida argumente selle kasuks, et peatükk "Rahvas" ja selle peatüki sätted võivad vajada üsna peatset revideerimist, eriti selles osas, mis puudutab teatud inimeste, teatudkodanike kategooriate hääleõigusest ilmajätmist. Demokraatlikes ühiskondades ei seata hääleõigusele peaaegu mingisuguseid piiranguid ja ilmeslt võib Eesti üsna pea jõuda selle rajajooneni, kus ka meie oleme valmis andma hääleõiguse nii nendele inimestele, kellel on probleeme tervisega, kui ka nendele, kes parajasti viibivad kinnipidamiskohtades.

Ma olen jõudnud lõpule nende alternatiivide tutvustamisega, mis on põhiseaduse eelnõusse sisse viidud redaktsioonitoimkonna poolt. Nagu me kokku leppisime, on

toimkondadel võimalus apelleerida ka teisi tekstides toimunud muutusi. Me palume need esitada redaktsioonitoimkonnale kirjalikult, et me eelnevalt saaksime neid korrastada ja seega Põhiseaduse Assamblee töö sujuvale laabumisele pärast lõunat kaasa aidata. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. On registreerunud üks küsija, kelleks on hr. Leisson. Palun.

E.Leisson: Lugupeetud härra eesistuja, lubage ettekandjale esitada kaks küsimust. Esimene küsimus. Möödunud aastal tähistati Tallinnas tõenäoliselt viimast korda 1. maid suure demonstratsiooniga. "Dvigateli" tehase direktor Jarovoi laskis teha ühe eestikeelse loosungi ja see kõlas nii: "Eesti rahvad! Ühendagem jõud heaolu nimel!" Kas mõjutas see loosung või miski muu teid kirjutama § 29, et Eesti on paljurahvuseline riik ja vähemusrahvustel on õigus kultuurautonomiale?

Samal ajal on §-s 30 kõik õigesti - rahvusvähemused. Kas teie esinemise sissejuhatuses mainitud 13. kuupäev, kohalolijate arv 33 jne. viitavad sellele, et Eesti Vabariigi konstitutsioonil (põhiseadusel) on midagi pistmist NSV Liidu põhiseadusega, mis võeti vastu NSV Liidu Ülemnõukogu 7. istungjärgul 7. oktoobril 1977. aastal? Tänan.

L.Hänni: Ma tänan kõigepealt Enn Leissoni tähelepanu juhtimise eest, et meil tõepoolest ei ole õnnestunud veel täielikult terminoloogiliselt ühtlustada kogu põhiseaduse teksti. On vaieldud, kas kasutada terminit "rahvusvähemus" või "vähemusrahvus", on üsnagi kaalukaid argumente, et kasutada terminit "rahvusvähemus" ja selle muutuse lubas redaktsioonitoimkond endale ka sisse viia. Aga kahjuks on meie tähelepanematuse tõttu sättes, mida te nimetasite, sõnade järjekorra muutus jäänud kahjuks kahe silma vahele. Nii et aitäh.

Teie teine viide, et ma liialt kasutasin sellist võrdlust, on tõepoolest arvestamist väärt, sest redaktsioonitoimkonna töö ja meie ettekanne on ilmselt viljakamad, kui me kõrvalistest asjadest vähe räägime. Aitäh.

M.Lauristin: Ma tahan küsida kahe paragrahvi kohta.

Paragrahvis 73 on nüüd esmakordselt kindlaks määratud riigivanema valimise kord Riigikogu poolt, mulle jääb arusaamtuks, mis on see enamus kehtivatest häältest, ei ole määratletud kvorumit. Kui meil on veerandiline kvorum, mida see siis tähendab? Kas on selle taga ka mingit reaalselt kaalutlust, arvutust jne?

Ja teine küsimus § 83 kohta. Mis kaalutlustel on ära jäetud igasugused ajalised piirid riigivanema poolt peaministri ja ministrite ametisse kinnitamisel? Meil olid nad nagu ette nähtud. Mitme päeva jooksul see peab toimuma?

L.Hänni: Kõigepealt riigivanema valimise kord. Nagu ma juba ütlesin, on need uued sätted, mida ka ilmselt toimikond ei ole jõudnud veel arutada, ja ma loodan, et hr. Peet Kask, kes oli nende põhiautor, jagab selle paragrahvi kohta täpsemaid selgitusi. Probleemiks oli meil leida selline hääletusmehhanism, mis võimaldaks riigivanema kindlalt valida, ja "kehtivatest häältest" tähendabki seda, et aluseks on need hääletussedelid, mis on kehtivad, ja nendest üle poole peavad toetama antud riigivanema kandidaati, siis loetakse ta valituks. Kuid ma usun, et diskussiooni antud küsimuses me võiksime avada siis, kuime jõuame selle alternatiivi arutamise juurde.

Paragrahvi 83 kohta oli küsimus, miks on ära jäetud aeg, mis varem oli 3 päeva, kui ma õigesti mäletan. Siin on põhjused selles mehhanismis, kuidas Eestis nimetatakse riigivanem ja valitsus. Teatavasti peaminister enne ametisse kinnitamist esitab Riigikogule nii valitsuse eeldatava koosseisu kui ka valitsusprogrammi. Ja on üsna tõenäoline, et see valitsuse koosseis ei tule enam hiljem muutmisele, kuigi põhiseadus annab riigivanemale selle õiguse. Ja selletõttu me leidsime, et siin mingi aja piiramine kas 3, 1 või hoopis nädalaga ei ole põhjendatud, see võiks jääda meie poliitilise praktika kujundada.

S.Vahtre: Austatud ettekandja, mul on küsimus 4.-6. peatüki järjekorra kohta. Need on asetatud praegu järgmiselt: "Riigikogu", "Riigivanem" ja "Valitsus". Kas oli arutlusel ka järjekord "Riigikogu", "Valitsus" ja siis "Riigivanem", mis minu arvates oleks, arvestades praegust põhiseaduse sisu, nende

ametiisikute ja asutuste pädevust tunduvalt loogilisem.

L.Hänni: Ei, selline järjekord ei olnud arutlusel ja minu arusamist mööda ei ole see ka päris loogiline, sest valitsus tuleneb kahest eelnevast institutsioonist - Riigikogust ja riigivanemast, nende omavaheline koostöö on Eesti Vabariigi Valitsuse moodustamisel aluseks. Ja selletõttu on igati loogiline, et valitsuse peatükk peab järgneva Riigikogu ja riigivanema peatükile.

J.Rätsep: Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Mul on küsimus § 142 punkti 4 kohta. Redaktsioonitoimkond lisas sinna kaks sõna - kohtuotsuse alusel. Hommikul te olite nõus nendest loobuma. Kas see jäi teilkogemata ütlemata?

L.Hänni: Jah, nagu ma juba ütlesin § 142 sai oma lõpliku viimistluse täna hommikul ja punktis 3 toimunud muudatusi ma teile tsiteerisin, kuid siin on ettepanek ka punkti 4 kohta - jätta välja sõnad "kohtuotsuse alusel". Kuna protseduuri, mis sätestaks kohtumenetluse raske ametialase üleastumise või õigusemõistmise autoriteeti kahjustava käitumise eest, ei ole praegu veel välja kujundatud ja kuna see paragrahv algab sättega, et kõik need piirangud ja erijuhud sätestatakse seadusega, siis võiks ka selle sätte puhul jätta elluviimise korra seaduse otsustada.

Ü.Seppa: Lugupeetud esimees, lugupeetud pr. Hänni! Mul on küsimus §85 kohta, kus on öeldus, et kui minister haiguse või muude takistuste tõttu ei saa ajutiselt oma ülesandeid täita, pannakse tema ülesanded peaministri poolt mõnele teisele ministrile. Ma ei saa aru, miks peaks panema selle töö mingile teisele ministrile, kui ministril on ju asetäitja, kes haiguse ajal tema kohuseid täidab, kes on kindlasti hoopis kompetentsem, ja peale selle, milleks on vaja tekitada segadust, et kuskil teises ministeeriumis koormata üle teine minister.

L.Hänni: Lugupeetud hr. Seppa! Kindlasti ei ole redaktsioonitoimkonna ülesandeks hakata kommenteerima kõiki neid sätteid, mis on sellisel kujul, nagu toimkonnad on nad Assambleele ette pannud. Me ei ole sellesse sättesse sisse viinud muudatusi ja ilmselt oskab toimkond paremini sellele vastata, miks just sellise

asendusmehhanismiga oli toimkond nõus. Redaktsioonitoimkond siin omapoolseid seisukohti ei ole võtnud.

S.Sovetnikov: Austatud pr. Hänni! Mul on küsimus § 33 lõike 3 kohta - streigiõigus on Eestis kindlustatud. Ma ei tea, kas ma ei saa mõttest täpselt aru, kas me loome juba praegu tingimused streigiks, või mida tähendab kindlustada streigiõigus.

L.Hänni: Selle võiks vast ümber sõnastada nii, et Eestis on olemas streigiõigus. Kui õigus on ta olemas ja seadusandlus peab tagama selle õiguse rakendamise ja ka samuti piirangud, mis sellele õigusele seatakse.

T.Velliste: Austatud juhataja, austatud ettekandja! Mul on täpsustav küsimus § 142 lg. 5 kohta. Kui Riigikogu esimees vabastatakse süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel, siis milleks on veel vaja lõikeid 3 ja 4, kuna need on selle alal juhtumid, kas peaks olema täiesti ammendav loetelu või tuleks piirduda üldistava sättega?

L.Hänni: Paragrahv 5 eeldab igal juhul kohtumenetlust. Kuid alalõiked 3 ja 4 ei pea tähendama, et otsus langetatakse kohtumenetluse tulemusena, vaid see kord võib olla määratud seadusega, näiteks tervisliku seisundi tõttu vabastatakse kohtunik ametist. Kohtu sekkumine ei pea olema vältimatu nõue.

Juhataja: Suur tänu, kas on veel küsimusi? Ei ole. Suur tänu ettekandjale. Nüüd kuulutan plenaaristungil välja vaheaja kuni kella 13-ni. Soovitusena võin öelda, et ilmselt on mõttekas toimkondadel koguneda oma esimeeste ümber juba siin, et leppida kokku, millal alustada tööd. Sõna soovib veel Peet Kask, palun.

P.Kask: Ma palun IV toimkonna liikmeid koguneda veerand üheks ruumis 155. Täna.

K.Koha: III toimkonnal koguneda ruumis 111 viie minuti pärast.

J.Rätsep: Paluks VI toimkonnal tulla meie tavalisse tööruumi 10 minuti pärast.

K.Jürgenson: VII toimkonnal palun tulla veerand üheks meie tavalisse kabinetti.

V.Rumessen: Ma loodan, et ka meie jätkame teiste

toimkondade eeskujul oma tööd veerand ühe paiku.

Juhataja: Suur tänu. Ma kordan üle, me alustame taas plenaaristungi tööd mitte kella ühe paiku, vaid täpselt kell üks.

V a h e a e g

Juhataja: Palun asuda oma kohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 30, täpselt pool Põhiseaduse Assamblee koosseisust. Asume konkreetsete küsimuste juurde. Palun kõnepulti pr. Hänni.

L.Hänni: Austatud kolleegid! Nagu me kokku leppisime, alustame praegu alternatiivide läbiarutamist ja hääletamist. Ma loodan, et toimkonnad said aega, et kujundada oma seisukohad nende töövaldkonnas olevate alternatiivide suhtes. Praeguseks on laekunud mulle IV teematoimkonna kaks apellatsioonid ja samuti VII toimkonna apellatsioonid, mis puudutavad § 72 ja samuti § 73. Põhilised apellatsioonid, mis praegu vaatluse alla tulevad, puudutavadki peatükki "Riigivanem" ja esimene apellatsioon on § 71 kohta. Alternatiiv seisneb selles, et jätta välja § 71 lg. 2. Ma tuletan teile veel kord meelde neid dokumente, mille tulemusena redaktsioonitoimkond sellise ettepaneku tegi. Põhiseaduse eesmärk on luua tasakaalustatud võimumehanism, et igal võimu institutsioonil oleksid oma kindlad volitused ja et oleks tagatud võimude lahusus. Riigivanema rolliks Eesti Vabariigis on olla erinevate võimupooluste, valitsuse ja parlamendi tasakaalustaja. Riigivanem ei ole otseselt seotud võimu teostamisega. Ta ei ole täitevvõimu osa ja selle tõttu üldnorm - riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja - ei ole kooskõlas põhiseaduse kontseptsiooniga. Ta võib kujutada teatud ohtu nende olukordade jaoks, kus põhiseadus täpselt ei reguleeri erinevate riigivõimu institutsioonide toimet, andes riigivanemale võimaluse selle üldnormi rakendamisel koondada riigivõim ühe isiku kätte. Kindlasti on Eesti Vabariigi riigivanem rahva ühtsuse kehastaja ja seda väljendabki §71 lg.1, kus on öeldud, et riigivanem on Eesti riigipea ja riigipeana ta kannabki rolli olla Eesti rahva ühtsuse kandja. Nii et ettepanek jätta välja

§71 lg. 2 tuleneb vajadusest viia meie põhiseaduse see norm kooskõlla ülejäänud põhiseaduse mõttega. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu! Kas asjaomase teematoimkonna esimehel või esindajal on võimalik esitada toimkonna seisukoht?

P.Kask: Austatud kolleegid! IV toimikond arutas seda küsimust ja jõudis järeldusele, et 2. lõike väljajätmine ei ole hädavajalik. Toimkonna arvates ei tarvitse seda teha ja hääletamisel toetas toimikond põhiteksti. Tänan.

H.Runnel: Austatud juhtaja, austatud kolleegid! Ma tahaksin, kuigi võib-olla tarbetult, juhtida selle § 71 juures tähelepanu kahele asjaolule, soovitus see lõik välja jätta tähendab väga palju. On öeldud, et riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja. Sellega on tahetud lühidalt öelda, mida sümboliseerib riigipea. Teatavasti on riigi üheks oluliseks funktsiooniks esindusfunktsioon ja mitmed tema organid, asutused ja sümbolid täidavad esindusfunktsiooni. Ja ma ei kõneleks sellest, kui ei oleks eelnevalt argumenbtatsioonis olnud kuulda minu meelest natuke vale põhjendus, kui redaktsioonitoimkonna nimel öeldi, et riigivanem ei ole võimu ühtsuse kandja, vaid on rahva ühtsuse kandjaks. See ei ole õige väide, sest kui ei anta võimalust rahval otse valida oma riigivanemat, siis see väide, et ta esindab rahva ühtsust, on veelgi nõrgemal põhjal. Ja sellepärast ma ühinen Peet Kase arusaamisega, et selle lause säilitamine on siiski oluline, kui me ei taha riigivanemat, riigipead konstrueerida selliseks, kelle kohta võiks öelda, et riigivanem on naljanumber. Tänan tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu. Kas on veel sõnasoovijaid? Poolt- ja vastuargumendid näivad olevat välja öeldud. Niisiis, panen hääletusele § 71 kohta esitatud alternatiivi: jätta välja §71 2. lause - riigivanem on riigivõimu ühtsuse kandja. Kes on selle poolt, et etteloetud lause välja jätta? Hääletame. Poolt ..., vastu Niisiis Assamblee on otsustanud selle ettepaneku tagasi lükata ja säilitada § 71 teine lause. (Juhataja arve ei öelnud.)

Ma palun nüüd taas pr. Hänni.

L.Hänni: Järgmine alternatiiv on §-s 73 ja puudutab

riigivanema vanusetsensust. Teatavasti arutas Assamblee eelmine kord seda küsimust ja leidis, et riigivanemale ei ole vaja kehtestada vanusetsensust. Kuid ometi on põhiseaduses sätestatud Riigikogu liikme vanusetsensus, see on §-s 56, kus on öeldud, et Riigikogusse võib valitud olla 21-aastane Eesti Vabariigi kodanik. Me leidsime, et antud juhul on tegemist loogilise vastuoluga, kus Riigikoguliikmele seatakse vanusetsensus, aga samal ajal riigivanema kandidaadile seda tsensust eiseata. Meie konkreetne ettepanek - 40 aastat - ei ole mingi redaktsioonitoimkonnapoolne eelistus, vaid tulenes sellest ettepanekust, mis varem oli Assamblees arutuse all. Meile on praeguseks laekunud ka IV toimkonna ettepanek asendada 40-aasta vanusetsensus 35-aasta vanusetsensusega. Nii et kõigepealt oleks Assambleel vaja otsustada selle üle, kas me peame vajalikuks kõrvaldada loogilise vastuolu, mis praegu on, või arvame, et see võib jääda ja riigivanemale me ei pea vajalikuks kehtestada vanusetsensust. Kui me selle otsustuse oleme teinud, siis selgub, kas meil on vaja hakata valima konkreetselt vanusetsensust, mis põhiseadusesse sisse kirjutada. Aitäh.

Juhataja: Toimkonna poolt on sõna hr. Kasel.

P.Kask: Kallid kolleegid! Toimkond toetas alternatiivis väljendatud mõtet, et ka riigivanemale peaks olema kehtestatud vanusetsensus. Proua Hänni juba rääkis sellest, et Riigikogu liikme vanusetsensus on 21 aastat, ehkki Riigikogu ei hakka 21-aastaseid kodanikke valima riigivanemaks. Aga keegi ei leidnud ka selle vanusetsensuse ülearuse olevat, küll aga toetas komisjon ettepanekut, et antud konstruktsioonijuures peaks vanusetsensuse allapoole viima, kui valib Riigikogu, siis võib see tsensus olla üldiselt madalam kui siis, kui valib rahvas. Toimkond hääletades pooldas apellatsioonitöö esitamist vähendada vanusetsensust 40-ilt 30-ile aastale. Tänan.

Juhataja: Tänan. Nii, kõigepealt on üks protseduuriline asi. Möödunud kord otsustas täiskogu kuulutada läbihääletatud asja lõplikuks. Me peame selle kõigepealt eraldi ära otsustama ja ma väga vabandan, ma oleksin pidanud seda tegema kohe. Peame ära

otsustama, kas me üldse selle asja üle täna arutleme. Sest kui me seda teeme, siis võiks anda põhimõttelise õigustuse tõsta üles kõik möödunud nädala lõpul lõplikult läbihääletatud variandid. Kui me otsustame seda küsimust enam mitte arutada, siis jääb põhitekst. Kui me otsustame seda arutada, siis selgub. Prottseduurilistes küsimustes sõna pr. Aaskivile.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, ma tahan siiski juhtida tähelepanu sellele, et antud hääletuse taga on ka üks teksti sisevastuolu, mida nüüd redaktsioonitoimkond on lihtsalt sunnitud lahendama, kuna Riigikogusse kandideerijate vanus on 21 ja riigivanemaks praeguse seisuga võib kandideerida ka 18-aastane. Seda pidas redaktsioonitoimkond vastuoluks. Aitäh.

Juhataja: Seda võib pidada vastuoluks ja võib ka mitte pidada. Kõrgelt kvalifitseeritud Riigikogu teab ise, keda ta valib. Niisiis, kui härradel Salumil ja Saatpalul on kavatsus sõna võtta sisulise töö kohta, kas see on nii, siis ma panen enne hääletusele küsimuse, kas me jätkame arutelu selles punktis. Ma palun, kes on selle poolt, et arutelu riigivanema vanusetsensuse küsimuses jätkata? Poolt ... (Lindil on vaikus, juhataja ei kommenteeri hääletamise tulemusi.)

V.Salum: Kui nüüd tõesti tahetakse hakata otsast peale hääletama neid küsimusi, mida me neli korda oleme läbi hääletanud, siis ma ütlen, et vanusetsensus olgu 45 aastat ja mitte tolligi tagasi. Ma arvan, me ei peaks seda korduvalt üle hääletama, ja põhjendus, et riigikogu poolt valitud president peaks olema noorem, ei ole sugugi kaalukas põhjendus. Sest mida suurem kisakõri, seda kergem on tal parlament enda taha saada, just parlamendi poolt valitud riigivanem peaks olema soliidsem ja suuremate kogemustega.

V.Saatpalu: Ilmselt teate minu seisukohta, et ma olen igasuguste numbrite sissekirjutamise vastane. Ma hääletasin loomulikult selle 21 aasta vastu ja olen täiesti veendunud, et see on valimisseaduse küsimus. Ma olen kategooriliselt sellev astu, et jälle siia numbreid sisse kirjutada. Alahinnatakse meie Riigikogu kompetentsi, tema tarkust leida riigivanem, püüame jälle ette kirjutada mingeid norme, kusjuures me ei tea, kas see vanus sobib

sajandite pärast, järjekordselt me ei usalda esindusdemokraatiat. Mingit vastuolu siin loomulikult ei ole, kui me jätame siia numbri kirjutamata. Me lihtsalt usaldame esindukogu ja ei arva, et ta hakkab poisikest riigivanemaks valima. Täna.

A.Erm: Tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et seda vastuolu, mida siin nähakse, on võimalik likvideerida ka teisel viisil. Me võime mõelda kas seda 21 aastat on sinna tsensusesse vaja või mitte. Kui me selle ka välja jätame, siis pole mingit vastuolu. Täna.

Juhataja: Kahjuks on see protseduuriloiselt võimatu. Jutt saab olla ainult §-st 73. Sõna on Ülo Seppal.

Ü.Seppa: Lugupeetud härra esimees! Mina tahan protesteerida selle vastu, et me korduvalt hääletame selliseid küsimusi, ja kui me seda küsimust niimoodi hääletame, siis ma tahaksin toetada hr. Ermi ja see 21 tuleks maha võtta. Miks me ei võiks siis seda ka uuetsi hääletada? Kui me üldse hakkame küsimusi ümber hääletama. Aitäh.

S.Sovetnikov: Lugupeetud kolleegid! Minu ettepanek on ikka hääletada põhiteksti poolt ja minu arvates niisugust tsensust ei ole mõtet siia panna, sest me ei tea veel, kuidas rahvas lahendab selle küsimuse. Võib-olla on niisugune lõpptulemus, et me hakkame presidenti valima ikka üldrahvalikult. Ettepanek on hääletada.

V.Kois: Mina olen IV toimkonna liige ja kui praegu see meiepoolne pakkumine tekitab nii palju vaidlusi, siis mina panen ette arutada seda küsimust meie toimkonnas ja võib-olla võtta oma ettepanek tagasi. Aitäh.

Juhataja: Vabandust, kuid minu arust on tegemist redaktsioonitoimkonna ettepanekuga.

V.Kois: Ei, 35 aastat oli pakutud meie toimkonna poolt.

Juhataja: 35-st aastast praegu keegi ei räägi. 35 üle hakkame arutama siis, kui me oleme sisse hääletanud 40-aasta vanusetsensuse ja võtma käsile apellatsioonid, et seda vähendada 5 aasta võrra.

V.Kois: Selge.

T.Velliste: Austatud juhataja, minu arvates

redaktsioonitoimkonna esitatud küsimus oli täiesti põhjendatud ja kuna me oleme vabad otsustama selle poolt, kas me järgime redaktsioonitoimkonda või mitte, me otsustasime selles küsimuses avada arutelu ja ma arvan, et arutelu pole mõtet enam jätkata. Teen ettepaneku asuda hääletama.

Juhataja: Suur tänu. Eriliselt sisuka sõnavõtu eest suur tänu, seda juhatus otsekohe arvestab. Ma panen hääletusele redaktsioonitoimkonna poolt välajpakutud alternatiivi § 73 lg. 3 kohta, milles sisaldub ettepanek lisada kõigi vajalike omaduste hulka riigivanema puhul vähemalt 40-aastane vanusetsensus. Kes on redaktsioonitoimkonna ettepaneku poolt lisada vanusetsensus, hääletame. Poolt 22, vastu 12. On otsustatud sätestada 40-aasta vanusetsensus

Nüüd on sellele lekunud apellatsioon. Vähendada vanusetsensust 40-lt aastalt 35-le. Ma arvan, et eelnevas arutelus öeldi ära ka need poolt- ja vastuargumendid, mis käivad vanusetsensuse vähendamise kohta. Ja kui proteste ei tule, siis panen hääletusele apellatsiooni, mille kohaselt §73 lõikes 3 vähendatakse riigivanema vanusetsensust 40-lt aastalt 35-le aastale. Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt 15, vastu 17. Apellatsioon otsustati tagasi lükata ja praeguse seisuga jääb eelnõusse nõue, et riigivanema kandidaat peab olema vähemalt 40-aastane.

Ma palun pr. Hänni uuesti kõnepulti.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek arutada läbi IV toimkonnalt laekunud apellatsioon § 73 kohta, et meil oleks selge pilt, millisel kujul see paragrahv jääb. IV toimkonna apellatsiooni sisu on järgmine: jätta välja §73 lõige 4, mis sätestab riigivanema valimise korra põhimõtted. Redaktsioonitoimkond lähtus selle sätte sisseviimisel arusaamast, et riigivanema valimine on väga tähtis riigielu sõlmküsimus, mis peaks olema põhiseaduslikult lahendatud kui mitte lõplikult, siis vähemalt peaksid olema antud põhimõtted. Ja need põhimõtted me püüdsimegi esitada §73 lõikes 4, kus on põhiprintsiip, et see peab toimuma salajasel hääletamisel ja samuti see, millise häälteenamusega

valitakse riigivanem. Kui IV toimkonnal on vahepeal tekkinud kahtlusi selle sätte otstarbekuses, siis on loomulikult vaja need ära kuulata ja langetama oma otsus. Ettepanek oli jätta välja §73 lõige 4. Aitäh.

P.Kask: Austatud kolleegid! Kuna redaktsioonitoimkond oli lisanud selle lõike, siis tekkis IV toimkonnas võrdlemisi kriitiline diskussioon, mis lõppes apellatsiooniga, et kogu lõige välja jätta. Mille kohta siis märkusi tehti ja millised olid argumendid? Esiteks vaidlustati küsimus, miks riigivanem valitakse salajasel hääletamisel. Teiseks vaidlustati väike kvorum. Kardeti, et sellised detailid teevad paragrahvi ja kogu eelnõu kergesti rünnatavaks. Leiti, et need detailid langevad põhiseaduse üldisest stiilist välja. Keegi kritiseerijatest ei teinud konkreetseid ettepanekuid teistsuguse redaktsiooni kohta ja võrdlemisi üksmeelselt esitas toimkond apellatsiooniga kogu see lõik välja jätta. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Kas on sõnavoovijaid? Palun, proua Marju Lauristin.

M.Lauristin: Lugupeetud assambleeliikmed, mulle tundub, et küsimuse arutamisel oleme sattunud Assamblee jaoks sobimatusse pendli seisu, me pendeldame ühest olukorrast teise. Me oleme siin hääletanud seda, kas riigivanema valib rahvas, ja oleme hääletanud seda, kas riigivanema valivad valijamehed. Nüüd oleme lõpuks jõudnud olukorda, kus riigivanema võib valida Riigikogu veerand koosseisu. Ja mulle tundub, et kui me oleme sellesamas põhiseaduse tekstis väga täpselt sätestanud, kuidas valitakse kõiki teisi asjamehi, ministreid, rääkimata peaministrist, Eesti Panga presidenti ja nõukogu liikmeid ning kõiki muid riigitegelasi, siis peame ütlema ka sama selgesti, kuidas ikkagi valitakse riigivanem. Tähendab, ma oleksin selle lõigu väljajätmise vastu, aga ma olen ka selle praegusel kujul esitamise vastu. Mulle tundub see redaktsioon ebaõnnestunud ja ma ei pea üheainsa variandi esitamist rahvaarutelule õigeks. Ma kordan oma ettepanekut, mis ma tegin eelmisel istungil, et rahvaarutelul peaks olema kaks või kolm varianti. Siis oleks võimalik selgitada, mis on ühe või teise taga,

miks me oleme valinud ühe või teise, ja arutelu jõuaks tõesti ratsionaalsele tasandile. Kui me esitame ainult ühe variandi, siis peab see tõepoolest olema tõsiselt läbi kaalutud ja valimise protseduur peaks olema selline, et riigivanem saaks täita talle §-s 71 pandud kohustusi. Selle üks eeldus on, et kui ta valitakse viieks aastaks, kui ta valitakse pikemaks ajaks kui Riigikogu koosseis, siis peab teda aktsepteerima ka Riigikogu järgmine koosseis. See eeldab aga, et tema poolt peab hääletama mitte ainult Riigikogu nii-öelda väike enamuse, vaid tegelikult ka küllalt suur osa Riigikogu opositsioonist, kes tõenäoliselt võib-olla järgmisel Riigikogus enamuses. Muidu ei saa, see riigivanem enam tegutseda talle §-s 71 antud volituste piires. Mina isiklikult pooldasin oma toimkonnas seda vahepealset varianti, valijamehi just seetõttu, et valijate koosseis on laiem kui ühe Riigikogu koosseis. Nüüd on see aga veel hoopiski kitsam. Mulle tundub, et redaktsioonikomisjon koos vastava teematoimkonnaga peaks selle lõigu uuesti läbi töötama ja uuesti esitama, kuid selle lõigu kindlasti sisse jätma.

Juhataja: Tänan. Kas hr. Kask soovib uuesti sõna? Palun.

P.Kask: Võtan praegu sõna assambleeliikmena. Ma arvan, et see, mis Marju Lauristin rääkis, on täsi. Selle küsimusega on meil asjaolude sunnil olnud väga vähe aega tegeleda. Mul on ettepanek, et me praegu siiski jätkaksime diskussiooni selles küsimuses ja kuulaksime ära inimeste seisukohad, lõpphääletuse, aga korraldaksime võib-olla tõesti pärast seda, kui redaktsioonitoimkond ja IV toimkond on saanud asja veel arutada. Mis puutub sellesse, et konsensus peaks olema kõrgem kui Riigikogu lihthälteenamus, siis ma olen sellele vastu. Mis saab siis, kui näiteks 1. voorus on 5 kandidaati ja keegi ei saa 50%, kui teisesvoorus jagunevad hääled 2 kõige tugevama kandidaadi vahel 45% ühe poolt ja 40% teise poolt, ülejäänud puuduvad või on erapooletud? Kas siis jääb riigivanem valimata? Kas me tõepoolest lubame nimetatud "mustade hobuste" sissetoomist või "klaverit põõsas"? Niisugune reegel kehtis Soomes juhuslikult hulk aega, kuni see möödalask tõepoolest ära kasutati ja siis lõpuks sellest reeglist loobuti. Ma ei pea seda ausaks, et aluses kukutatakse läbi

vastaskandidaadid ja pärast siis võetakse klaver põõsast välja. Kui valimised, siis olgu nii, et alguses kohe avatakse kõik kaardid. Kvalifitseeritud häälteenamuse nõuet on võimalik peale panna sel juhul, kui meil on midagi juba olemas. Näiteks siis, kui meil on põhiseadus ja me tahame seda säilitada, tahame kaitsta seda juhuslike muudatuste eest ja hoida stabiilsena. Aga kuimeil on riigivanem, kelle volitused on lõppemas ja me peame valima uue riigivanema, siis me ei saa kvalifitseeritud häälteenamuse nõuet esitada. Ma saan aru sellest murest, et kui me läheme ka selles küsimuses välja üldkehtivate kvorumireeglitega, siis on tõesti väga kerge demagoogiliselt rünnata, aga nüüd saab ju riigivanema valida ainult 25, vabandust 26 Riigikogu liikmega saalis, kellest ainult 1 on poolt ja mitte keegi ei ole vastu, kõik teised on erapooletud. Ma olen sellega nõus, aga ma ei näe ka muud väljapääsu kui tästa selles küsimuses kvorum näiteks 50%-le, ehkki sel juhul me programmeerime vähemalt põhimõtteliselt sisse ka punnsituatsiooni, sest vähemus võib hakata hääletama kohaloleku nupuga, võttes ära riigivanema valimiseks vajaliku kvorumi. Küsimus ongi selles, kas me tahame tagada, et riigivanem oleks valitud igal juhul, või tahame demonstreerida kõrget kvorumit ja suurt konsensust. Ma kuulaksin meelsasti ka teiste arvamusi ja argumente, enne kui me seda küsimust lõplikult lahendama hakkame. Kordan seda, millest alustasin jamillega Marju Lauristin lõpetas: matoetan ettepanekut, et me enne lõpliku otsuse langetamist annaksime asja veel kord redaktsioonitoimkonna ja IV toimkonna ühiskoosolekule. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Sõna on Jüri Adamsil.

J.Adams: Tänan. Hr. Kask ütles mitmel korral, et ta saab aru, mina pean ütlema vastupidi, et ma ei saa aru. Pooldanud algusest peale seda, et põhiseadus määraks täpsemalt ära riigivanema valimise korra, tean ma, et see idee oli kuni tänase päevani valdavalt tagasi lükatud ja öeldud, et selle peab lahendama riigivanema valimiseaadus. Nüüd, selle kahekuise töö viimasel päeval jookseb meil konkreetne valimise kord, üks sadadest võimalikest tekstina sisse ja me peame ütlema oma seisukoha. See on

iseendast nii keeruline teema, et mina ei pea üldse võimalikuks seda praegu lahendada. Ainuke võimalus on tulla selle juurde tagasi, nagu vahepeal oli otsustatud. Ma ütleksin, et mitteametlikult leppisid peaaegu kõik sellega tegelejad kokku jätta täpne protseduur põhiseadusest välja. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Sõna on hr. Seppal.

Ü.Seppa: Ma täna. Tahaksin toetada oma sõnavõttu hr. Adamsit. Minu meelest on ka lugu nii, et see tuleks välja jätta. Praegune sõnastus on väga imelik ja ma ei sa aru, kas see sisaldab mingisuguse peidetud mõtte. Teine lause selles ütleb, et valituks tunnistatakse kandidaat, kes on saanud enamuse kehtivatest häältest. Kas on siis tõesti kuangi vormistatud ka kehtetuid hääli? Ma ei saa aru, mida tähendab see kehtivate häälte arvestamine. Ü

Juhataja: Täna. Mõte, mille üle võib vaielda. Sõna on pr. Aaskivil.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid, võib-olla oleks ka siin kõige mõistlikum lahendada probleem järgmiselt: panna hääletusele põhimõte, kas peetakse vajalikuks fikseerida, et riigivanema valimise kord põhiseaduses, ja edasi toimuksid siis tööpoolest juba redaktsioonitoimkonna ja IV toimkonna ühised arutelud, kuidas seda võimalikult täpselt teha, kui seda peetakse vajalikus fikseerida. Ma tahaksin siin juhtida lugupeetud kolleegide tähelepanu ka sellele, et kui otsustatakse riigivanema valimise protseduuri põhiseaduses mitte avada, siis tekib minu arvates vastuolu, et valitsusjuhi ametissepankust on põhiseaduses väga üksikasjalikult seletatud. Kui aga lõpuks tööpoolest jäädakse selle juurde, et riigivanema valib Riigikogu ja samas ei ole üldse määratletud protseduuri, siis ma pean seda üheks põhiseaduse vastuoluks. Ma arvan, et pärast avalikustamist tuleb Põhiseaduse Assamblee päris kindalsti riigivanema valimise korra juurde tagasi, nimelt selle juurde, kes ta valib. Seetõttu oleks Assambleel kõige mõistlikum valmistada ette terved plokid, et siis olenevalt lõppotsusest oleks võimalik kiires korras asendada. Aitäh.

Juhataja: Täna. Nüüd tuleb sellest keerulisest

olukorrast mingisugune väljapääs leida. Ja minu ettepanek on korraks järele mõelda, sest õnneks või kahjuks ei tee me lõppvarianti. Me peame otsustama ära, kas selles redaktsioonis, mille me esitame rahvale arutamiseks, sisaldub kõnealune lõik, kas ei või ja. See ei tähenda niikuinii mingit lõplikku otsust. Nüüd on kuu või veidi vähem aega ekspertarvamuste ärakuulamiseks ja vajaliku otsuse võib teha jaanuaris. Palun, sõna on hr. Adamsil.

J.Adams: Tahaksin avaldada protesti asja niisuguse käsitluse vastu. Ma kordan: võimalikke valimise kordi on kümneid vähemalt. Ma ei näe praegusel momendil seda aega, et nende kallal töötada ja kaaluda, milline on õige. Arvan ka seda, et kui me viimasel hetkel kiirustades ja läbimõtlematult kirjutame sisse ükskõik millise variandi, siis rahvaarutelul saab see olema arvatavasti aluseks, kuidas hinnatakse tervet institutsiooni. Ma leian, et ainuke kompromissi võimalus on jätta see praegu välja, kuna lihtsalt enam ei jâua.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Vooglaid, palun.

Ü.Vooglaid: Austatud kolleegid, ma tahaksin hr. Adamsit ja paljusid teisi natukene rahustada, kuna ma olen praegu veendunud, et nii see asi ei jää, ja seetõttu langeb üldse ära vajadus seda protseduuri täpsustada. Ma olen küll mõelnud, millest võiks olla tingitud niisugune lahendusteede otsimine. On kaks võimalust: Kas ei teata kuigivõrd, milline on rahva seisukoht selles punktis, või siis teatakse küll, aga ignoreeritakse seda teadlikult ja kindlalt. Mõlemad variandid on kahetsusväärsed, aga rahvaarutelu teeb asja selgeks ja siis langeb see küsimuste ring meie tähelepanu alt hoopis välja. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Täna. Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Sellisel juhul panen hääletusele ettepaneku jätta praegu põhiseaduse eelnõust välja §73 lg. 4, mis sätestab riigivanema valimise korra. Kes on selle poolt, et § 73 lg. 4 eelnõust välja jätta? Hääletame. Häältega 25 : 4 on Põhiseaduse Assamblee otsustanud selle lõike välja jätta. Sõna on pr. Hännil.

L.Hänni: Järgmine alternatiiv on §-s 77. Kahjuks ei ole see trükitud, sest otsus vastav mõte teile alternatiivina esitada

langetati alles täna hommikul. Alternatiivi sisu on lisada §77 lõppu järgmine lause: "Riigivanem peatab oma erkondliku kuuluvuse." Ma arvan, et siin ei ole vaja pikalt seletada selle sätte otstarbekust, sest eelnevast diskussioonist on ju välja tulnud, et meil on vaja vastavate mehhanismidega tagada riigivanemale tema põhiseaduses ettenähtud roll - olla tasakaalustajaks erinevate võimuinstitutsioonide vahel. Ja seda saab kõige paremini siiski teha isik, kes aktiivselt ei toeta ühtki poliitilist jõudu ega ole seotud ainult ühe erakonna või poliitilise organisatsiooniga. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas teematoimkonnal on mõni kommentaar? Sõnasoove ei näi olevat. Siiski, hr. Adams, palun.

J.Adams: Mul on pr. Hännile lihtsalt küsimus. Ma isiklikult olen veendunud, et sedamoodi mängud on lihtsalt mängud, aga kas pr. Hänni oskaks tuua näite mõnest teisest maast, kus riigipeale on põhiseadusega esitatud niisugune nõue?

L.Hänni: Lugupeetud hr. Adams, minul ei ole kindlasti kõigi maade põhiseadustest nii head ülevaadet nagu teil, aga viimane põhiseadus, kust ma sellise mõtte leidsin, oli Ungari põhiseadus. Seal peatab riigivanem või president samuti oma tegevuse poliitilistes organisatsioonides. Ma arvan siiski, et meil tasuks seda mõtet kaaluda, sest riigipea seotus ühe poliitilise jõuga võiks takistada tal täitmast oma põhiseaduslikku rolli. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Peet Kask, palun.

P.Kask: Aitäh. Minu teada isegi Soome president peab oma erkondliku kuuluvuse peatama, ehkki Soome presidendil on tegeliku võimu volitused võrdlemisi laialdased olnud. Selle sätte sissekirjutamine, ehkki see võib tunduda mänguna, sisuliselt midagi ei muuda. Ta rõhutab tema olemust, tema ülesannet olla riigisüsteemis vahekohtunik, olla sõltumatu, olla erapooletu. Tänan.

Juhataja: Tänan. Hr. Uluots, palun.

Ü.Uluots: Mind huvitab see, et juhul kui me sellise klausli sisse kirjutame, milline on siis piir, kust alates

riigivanem hakkab rikkuma põhiseadust. Oletame, et ta joob kohvi oma endiste parteikaaslastega. Kas ta siis rikub põhiseadust või mitte? Ja see ei ole mitte seaduserikkumine, vaid see on ka põhiseaduse rikkumine, mis tähendab seda, et president peab tagasi astuma. Järelikult me paneme ta õigupoolest kodusesse aresti. Ma olen sellise formulatsiooni vastu.

Juhataja: Nüüd peavad kõik erakonnad selle võimaluse peale mõtlema ja sätestama oma põhikirjades väga selgelt, kes kuulub erakonda ja kes ei kuulu sinna mitte, sest igale erakonnale võib osaks saada see õnn, et tema liige valitakse riigivanemaks. Plun, sõna on hr. Fjukil.

I.Fjuk: Lugupeetud juhataja! Kunagi ma juba nimetasin, et mida kõrgem on isik riigis või mida erakordsemad on tema volitused, seda tõsisem ja ka ebamugavam on etikett, mida ta peab täitma, seda karmimad on konventsionaalsused, millest ta peab lähtuma. On täitsa loomulik, et riigivanem peab järgima teatud norme ja reegleid, mis on märksa tõsisemad kui lihtsalt kodanikul, ja seetõttu ma toetan ettepanekut sätestada põhiseaduses, et riigivanemaks olemise ajal ei tohi kuuluda mitte ühtegi erakonda. Ma tean, et näiteks Eesti Komitee esimeeski pidi vastavalt kongressi otsusele peatama erakondliku kuuluvuse, ja nii on see tõesti väga paljudes riikides, eriti demokraatias sünnitavates riikides. Mind kutsus kõnelema Uluotsa väide. See, kui hr. Uluots joob kohvi mõne abielus naise või daamiga, ei tähenda veel, et ta temaga läbi käib. Hoiame ikka poliitika kohviasjadest lahus. Aitäh.

Juhataja: Ma tänan. Kas austatud kolleegid on nõus, et viimasena saab sõna hr. Kaalep ja pärast seda hääletame? Kui proteste ei ole, siis palun, sõna on hr. Kaalepil.

A.Kaalep: Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Mind ajaendas sõna võtma ka hr. Uluotsa kohvijoomise näide. Mulle tundub, et riigipeal on isegi kohustus juua kohti oma parteikaaslastega, aga ka teiste parteide esindajatega, see võiks kuuluda koguni tema töö juurde. Asjalikuma märkusena tahaksin lisada veel seda, et demokraatlike riikide riigipead on mingil määral samas osas mis monarhiate riigipead - kuningad, kuningannad,

ja on endastmõistetev, et ka kuningad ja kuningannad ei kuulu ühessegi parteisse. See oleks kõik.

Juhataja: Täname. On ammu tähele pandud, et näljased inimesed hakkavad omavahel rääkima moorpraest. Viimasest kolmest sõnavõtust jäi domineerima sõna "kohv". Ma loodan, et me viime nüüd kiiresti ja korralikult läbi ühe hääletuse. Kes on selle poolt, et § 77 lisada teine lause: "Riigivanem peatab oma erakondliku kuuluvuse". Hääletame. Häältega 26 : 5 on Põhiseaduse Assamblee otsustanud selle lause sisse võtta. Kuulutan välja vaheaja kella kolmeni. Ühtlasi annan teada, et apellatsioonide esitamiseks antud aeg on läbi.

V a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Palun asuda oma kohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 31 assambleeliiget. Jätkame tööd alternatiivide ja apellatsioonidega. Palun kõnepulti proua Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Järgmine paragrahv, mille üle meil tuleb otsustada, on § 88. Siin on saabunud apellatsioon sõnastuse kohta ja toimkonna ettepanek on taastada esialgne sõnastus. Vaevalt, et teil kõigil on eelmine tekst kaasas, sellepärast ma tutvustan teile eelmist teksti versiooni. See kõlas järgmiselt: "Valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmine usaldusküsimusega. Hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejärgmisel päeval pärast eelnõu disumist usaldusküsimusega. Kui riigikogu ei võta eelnõu esitatud kujul vastu, astub valitsus tagasi." Redaktsioonitoimkond püüdis laiendada valitsuse võimaluste ringi, sest eaislgsel kujul sai valitsus ainult seaduseelnõu läbimineku siduda usaldusküsimusega. Kuid võib ette kujutada ka sellist võimalust, kus just nimelt seaduseelnõu läbimineki parlamendis seab valitsuse poliitika teostamise küsimärgi alla, ja seetõttu oleks loogiline seostada usaldusprobleem hääletamisega, esitades tingimuseks kas eelnõu läbimineku või selle tagasilükkamise. Nii et redaktsioonitoimkonna praegune sõnastus on

võimalusterohkem ja me arvame, et sellisel kujul võib see ehk olla otstarbekam kui esialgsel kujul. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Ma arvasin ära, et järgmine sõnasooviija on Kalju Koha, palun.

K.Koha: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! III toimkond esitas teile apellatsiooniredaktsioonitoimkonna alternatiivile. Lugu on selles, et §88 praegusest sõnastusest luges toimkond välja selle, et valitsusel on õigus siduda igat eelnõud, mida esitatakse Riigikogule. Aga kui vaadata §95, siis on seadusandliku algatuse õigus neljal subjektil - valitsusel, komisjonil, saadikurühmal ja Riigikogu liikmel. Parlamentaarse riigikorralduse puhul tuleb enamik seaduseelnõusid, seadusandlike akte valitsuselt, et riik, valitsus saaks läbi viia oma sisemist poliitikat. Aga võib juhtuda ka nii, et mõningad ühiskonna probleemid jäävad lahendamata ja seetõttu on teistel ühiskonnajäädudel samuti vaja esitada seaduseelnõusid. Põhimõtteliselt § 88 valitsusel kohe seada Riigikogus tingimuseks, et kui selle eelnõu vastu võtate, siis on see seotud usaldusküsimusega. Me arvame valitsusele laiemad võimalused jämedalt öeldes terroriseerida Riigikogu igasuguse eelnõu puhul, ka siis, kui see ei tule mitte valitsuselt, vaid teistelt subjektidelt. Ja seetõttu me jääme seisukohale, et anname valitsusele õiguse siduda ainult oma poolt esitatud seaduseelnõud usaldusküsimusega. Põhiprotsent eelnõusid tuleb ju valitsuselt, ja kui ta laiab, et parlamendis lükatakse pidevalt tema eelnõusid tagasi, siis ta võib seda võimalust kasutada, et seob seaduseelnõu usaldusküsimusega. Aga vastasel juhul võib tekkida nii, et valitsus võib igat eelnõu oponeerida usaldusküsimusega. Aitäh.

P.Kask: Austatud kolleegid! Ma astun nüüd dialoogi toimkonna esimehega, sest praeguse redaktsiooni pakkusin välja tõesti mina. Kõigepealt ma ei nõustu niisuguse väljendusega, et valitsus terroriseerib Riigikogu. Keda see valitsus terroriseerida saab, kui ta seob asja usaldusküsimusega. Tegelikult paneb valitsus oma pea pakule. Normaalselt saab valitsust tagada absoluutse enamusega, aga kui on seos usaldusküsimusega, siis saab teda

tagandada lihthäälteenamusega. Opositsiooni ta kindlasti ei terroriseeri, sest opositsioonile selline olukord tõenäoliselt meeldib, saab nagu kergemini pihta. Kui seda sõna üldse kasutada, siis võib see kehtida valitsuskoalitsiooni liikmete puhul. Et valitsusjuht terroriseerib oma parteikaaslasi ja ei võimalda neil vastu hääletada. Aga ma arvan, et see verb ei ole siin küll korrektne. Mis asja sisusse puutub, siis see ei ole põhimõtteline probleem. Kui valitsus tahab siduda usaldusküsimusega näiteks praegu Ülemnõukogu aktuaalset Kassi-Käbini projekti, mis on tulnud väljastpoolt valitsust, aga mis on väga oluline ja mille läbimine võiks valitsusprogrammi elluviimist tagasihoidlikult öeldes ohustada, siis saab ta seda teha niikuinii, ainult et ta peab ringi minema. Ta peab esitama pärast seda, kui opositsiooni eelnõu on läbi läinud, eelnõu selle seaduse tühistamise kohta ja siduma selle küsimuse usaldusküsimusega. Aga milleks seda vaja on, miks me peaksime asja keerulisemalt ajama, mika me ei või anda talle õigust seda asja kohe siduda? Ja, et asja lihtsamaks teha ning mitte sundida oma imelike reeglitega aega raiskama, tegin ma selle ettepaneku, mis praegu väljendub §88 põhitekstis. Tänan.

V.Koisi: Lugupeetud kolleegid! Kui lugeda praegu §88 teksti, siis on sinna kirjutatud, et valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu hääletamine usaldusküsimusega. Siin ei ole kirjas, kes esitas selle eelnõu, kas valitsus või keegi teine. Valitsusel on igal juhul võimalik seda siduda. Siin on kõik nagu lahtine, tuleb väljastpoolt valitust, väga tore, valitsus saab ikka praeguse teksti järgi siduda. Teine küsimus on, et valitsus saab igal momendil esitada ka alternatiivprojekti ja siduda siis juba seda usaldusküsimusega. Siin ei ole mitte midagi, mille ümber saab vaielda. Aitäh.

V.Niitsoo: Härra juhataja, austatud Põhiseaduse Assamblee! Erinevalt härra Kasest ma siiski arvan, et valitsusel ei peaks olema võimalust siduda seadusandlike algatusi usaldusküsimusega, välja arvatud tema enda poolt väljakäidud seadusandlikud algatused. Kui mingisugune grupp või üksiksaadik käib parlamendis välja eelnõu, mis takistab valitsusel oma

poliitikat jätkamast, siis ei pea ta sellist eelnõu, mille läbiiminemist ta kardab, sugugi usaldushääletusega siduma. Ta võib lihtsalt tagasi astuda, erru minna, kuisee eelnõu peaks läbi minema. Ma tänan.

T.Käbin: Lugupeetud kolleegid, mul ei ole palju lisada, sest eelkõnelejad ütlesid sedasama, mida mõtlen mina. Valitsusel peaks olema õigus siduda usaldusküsimusega nii tema enda poolt esitatud eelnõud kui teiste poolt esitatud eelnõud. Kui see takistab valitsuse programmi, siis kas valitsus läheb erru või nagu õigesti rõhutas härra Kois, võib esitada oma seaduseelnõu ja siduda seda usaldusküsimusega. Tänan.

Juhataja: Tänan. Sõna on hr. Uluotsal.

Ü.Uluots: Hr. Kask rääkis muidugi väga ilusasti, ainult ta tegi ühe puhtstruktuurilise vea, seades valitsuse poliitika kõrgemale seaduseandja poliitikast. Valitsus on parlamendi tahte täitja, ja kui parlament võtab vastu mingi seaduse, mis valitsusele ei meeldi, mis ei klapi tema poliitikaga, siis tuleb tal paratamatult erru minna.

Juhataja: Väga hea. Fr. Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, kahjuks ei ole siiski veel täit selgust, mida pidas silmas III toimikond oma esialgses redaktsioonis: "Valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu hääletamine usaldusküsimusega". Sellest ei tulene üheselt, et peab oma olema just valitsuse poolt algatatud eelnõu. Kui toimikond on seda silmas pidanud, siis tuleks ka eelnevat redaktsiooni täpsustada, et oleks üheselt arusaadav.

Juhataja: Selge, kas hr. Koha soovib selgitada?

K.Koha: Lugupeetud kolleegid, seda me just mõtlesimegi ja seetõttu võime redaktsiooni ka täpsustada. Põhimõtteliselt tuleb siis öelda, et valitsuse poolt esitatud eelnõu seotakse usaldusküsimusega. Põhimõte peab jääma selliseks.

Juhataja: Jah, seda on tervislik kuulda, ainult et see tuleb nüüd väga viimasel hetkel. Me viadleme kahe redaktsiooni üle, milles kummaski seda ei sisaldu, ja kui nüüd võtta formaalselt ette teie apellatsioon, siis on redaktsiooni erinevus peamiselt siiski

3.lauses.

K.Kohar: See on ka õige, sest 3.lause on teisiti sõnastatud kui endises redaktsioonis. Ja endises redaktsioonis tuleb paremini välja see, et just ikkagi valitsuse eelnõu on seotav. Praeguses sõnastuses, mille redaktsioonitoimkond on välja pakkunud, on sedamoodi, et igasugune eelnõu on seotav.

Juhataja: Seda küsimust on raske hääletusele panna, sest see, et ta tingimata peaks valitsuse eelnõu olema, ei tule kummastki redaktsioonist selgelt välja. Kas nõutakse siiski hääletusele panekut? Selge. Sellisel juhul ma panen apellatsioonihääletusele. Kes on selle poolt, et §-s 88 taastada eelmise redaktsiooni sõnastus, mis vastab eelmise redaktsiooni §-le 92? Kes on vana sõnastuse taastamise poolt? Hääletame. Assamblee on otsustanud häältega 13 : 6, et taastatakse vana sõnastus.

Astume edasi järgmiste paragrahvide juurde. Palun, pr. Hänni.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid, kahjuks ei saanud mina täit selgust, millisel kujul peaks olema § 88, sest me otsustasime küll taastada esialgse teksti, kuid see mõte, et eelnõu peaks ilmtingimata olema esitanud valitsus, ei olndu eelmises redaktsioonis selgelt väljendatud. Kui nüüd toimkond tegi selle täpsustuse, kas me võime selle viia sisse kui redaktsioonilise paranduse või tuleb siiski võtta siin seisukoht, kas vähemalt valitsuse poolt algatatud eelnõu on võimalik siduda usaldusküsimusega? Ja kui juhatus peab võimalikuks, siis peaksime katsuma selgusele jõuda, milline on Assamblee tahe selles küsimuses.

Juhataja: Arvatavasti see on otstarbekas. Sellisel juhul peab nüüd seda taastatud sõnastust natuke muuta, et oleks selge, et jutt käib valitsuse poolt esitatud eelnõudest. See on juba redaktsiooniline küsimus, juhu ja kuidas see sisse märkida. Kui ei tule proteste, siis ma panen selle küsimuse eraldi hääletusele. Kas §-s 88 peab selgelt sisalduma mõte, et valitsuse õigus siduda seaduseelnõusid usaldusküsimusega, laieneb ainult tema enda, s.o. valitsuse poolt esitatud eelnõudele? Kes on sellise põhimõtte

sissekirjutamise poolt? Hääletame. Suur tänu. Häältega 20 : 5 on Assamblee otsustanud volitada redaktsioonitoimkonda täiendama sõnastust nii, et saaks selgeks paragrahvi mõte, mille järgi valitsus võib siduda usaldusküsimusega ainult tema enda esitatud eelnõusid. Nagu ma aru saan, on järgmine küsimus §-s 96. Palun, pr. Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, kahjuks ei saanud mina täit selgust, millisel kujul peaks olema §88, sest me otsustasime küll taastada esialgse teksti, kuid see mõte, et eelnõu peaks ilmtingimata olema esitanud valitsus ei olnud eelmises redaktsioonis selgelt väljendatud. Kui nüüd toimikond tegi selle täpsustuse, kas me võime selle viia sisse kui redaktsioonilise paranduse või tuleb siiski võtta siin seisukoht, kas vähemalt valitsuse poolt algatatud eelnõu on võimalik siduda usaldusküsimusega? Ja kui juhatus peab võimalikuks, siis peaksime katsume selgusele jõuda, milline on Assamblee tahe selles küsimuses.

Juhataja: Arvatavasti see on otstarbekas. Sellisel juhul peab nüüd seda taastatud sõnastust natuke muuta, et oleks selge, et jutt käib valitsuse poolt esitatud eelnõudest. See on juba redaktsiooniline küsimus, kuhu ja kuidas see sisse märkida. Kui ei tule proteste, siis ma panen selle küsimuse eraldi hääletusele. Kas §-s 88 peab selgelt sisalduma mõte, et valitsuse õigus siduda seaduseelnõusid usaldusküsimusega, laieneb ainult tema enda, s.o. valitsuse poolt esitatudeelnõudele? Kes on sellise põhimõtte sissekirjutamise poolt? Hääletame. Suur tänu. Hääletaga 20 : 5 Assamblee otsustanud volitada redaktsioonitoimkonda täiendama sõnastust nii, et saaks selgeks paragrahvi mõte, mille järgi valitsus võib siduda usaldusküsimusega ainult tema enda esitatud eelnõusid. Nagu ma aru saan, on järgmine küsimus §-s 96. Palun, pr. Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, § 96 suhtes oli redaktsioonitoimkonnal kõhklus, kas on otstarbekas seada sellist piiravat tingimust seaduseelnõude esitamisele Riigikogus, sest seadusandliku protsessi algstaadiumis on üsnagi raske hinnata,

milliseid tagajärgi eelarvele toob kaasa selle seaduseelnõu vastuvõtmine. Sellise piirangu sisseviimine muudab seadusandliku protsessi kindlasti kohmakaks, see võib vaidlused seaduseelnõu sisu üle kallutada pigem suunda, kas esitatud finantspõhjendused selle seaduseelnõu majandusliku külje kohta on õiged, kas need prognoosid peavad paika. Ja seetõttu redaktsioonitoimkond, püüdes vältida filtrit seadusandlikus protsessis, teebki ettepaneku veel kord kaaluda § 96 otstarbekust põhiseaduses. Aitäh.

Juhataja: Vabandust, mul on otsekohe üksküsimus. Kas redaktsioonitoimkonna esimees võib kommenteerida võrdlevalt § 96 ja 108? Minu arusaamist mööda näivad need üsna kokkulangevad.

L.Hänni: Meie tähelepanu juhtisidki §-le 96 põhiliselt eksperdid, kes leidsid, et siin on väga palju sõnastuslikku sarnasust. Mäte, mis nendes paragrahvides on väljendatud, on aga siiski erinev. § 108 puudutab otseselt riigieelarve muudatuste ettepanekuid, kuna aga § 96 puudutab seaduseelnõu, mille vastuvõtmise tagajärjel võib tekkida vajadus muuta riigieelarvet. Võiks öelda nii, et § 96 toime riigieelarvele on kaudsem kui § 108 toime.

Juhataja: Selge. Sõna on palunud hr. Koha. Palun.

K.Koha: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid, kas ma võiksin praegu esinedes puudutada mõlemat nii § 96 kui ka 108, mis on tegelikult omavahel seotud?

Juhataja: Ma arvan, et selle vastu ei ole kellelgi midagi, kui just proteste ei tule.

K.Koha: Lugupeetud kolleegid, ma püüaksin seletada riigieelarvet kui süsteemi, üht tähtsaimat dokumenti, mis põhiseaduse järel on tegelikult teisel kohal meie riigi elus, sest riigieelarve seaduses puudutab kõiki elanikke Eestimaal ja igas teises riigis samamoodi. Riigieelarve koosneb kahest poolest. Üks on tulude pool, mis näitab kust kulutajad saavad tulud, millistest allikatest ja kui suures ulatuses.

Teine pool näitab, kuhu see raha kulub. Vabandust päevapoliitika pärast, kuid me oleme 50 aastat elanud selliselt, et riigieelarve oli kaheleheküljeline. Meie tänases elus on see üks

väike korralik klade. Tsiviliseeritud riikides on riigieelarve seadus mahult võrreldav piibliga. See on ülimalt täpne dokument. Riigieelarve esitab valitsus, kelle taga on tohutu aparaat, kes teeb arvestusi, milliseid kulusid on vaja teha ja tarvis teha ning kust on võimalik ka tulusid hankida. Terve see süsteem töötab.

Enne § 96 juurde jõudmist veel niipalju, iga aasta kinnitab Riigikogu riigieelarve. Ta paneb täpselt paika tulud ja kulud, s.t. fikseerib need. Valitsuse projekt, kui seda ei muudeta, saab heaks kiidetud ja kuulub täitmisele valitsuse poolt. Valitsus on ainuvastutaja Riigikogu ees. Sisuliselt eelarve ongi see dokument, mille kaudu viiakse ellu riigi sise- ja välispoliitikat. Kui pole raha, siis ka pole poliitikat.

Ja nüüd, et vältida populismi, on vaja sisse viia piirav tingimus, võib ju juhtuda nii, et aasta keskel võetakse vastu ükskõik milline dokument, mis reguleerib suhteid ühiskonnas ja võib muuta kehtivas riigieelarves olevaid kulusid või ka tulusid. Tulud on põhiliselt riigieelarves maksude näol. Kui muudame maksuseadust, jäävad mõned kulud tegemata. Seda ei saa teha populistlikult ja seetõttu ongi vaja, et see, kes algatab ühe või teise seaduse, peab ka põhjendama, et see ei muuda eelarve kulude struktuuri, või kui muudab, siis kust võetakse selleks kate. Riigi peremees saab ju kulutada raha rahakotsist siis, kui seal raha on § 96 räägib olukorrast, kui kehtiv riigieelarve otimib ja samas tahetakse aasta keskel muuta mingit suhet, mis toob kaasa kulusid. § 108 räägib sellest, et kui valitsus esitab riigieelarve eelnõu Riigikogule arutamiseks, siis põhimõtteliselt näidatakse ära, millised on Riigikogu õigused selles küsimuses, mida võib Riigikogu teha. Eelarve koostamine ei ole ühe päeva töö, seda tehakse peaaegu aasta otsa. Seetõttu on siis vaja määrata ära ka tingimused, kuidas neid muutmissettepanekuid tehakse. Riigieelarve eelnõus tulusid ei puudutata, sest tulud on juba maksuseadustega paika pandud, aga kulusid võib põhimõtteliselt muuta, kuid tuleb jälle näidata, kas tulud võimaldavad neile katteallikaid. Ja seetõttu on tarvis, et need paragrahvid on eraldi peatükkides sees. Sellega anname põhiseadusliku garantii, et eelarve juures ei tehta

päevapoliitilisi populistlikke otsuseid, vaid põhjendatud otsuseid.

1937.a. põhiseaduses oli sisse pandud veel raskem tingimus. Selle järgi võis seadusnädlik akt Riigikogus lugemisele tulla ainult siis, kui selleks oli valitsuse nõusolek. Praegu on piirav tingimus see, et algataja peab esitama vajalikud arvestused. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Sõna on palunud hr. Käbin. Palun.

T.Käbin: Tänan. Lugupeetud kolleegid, § 96 põhimõte on muidugi õige, aga see norm on toodud praegu absoluutsena. Võtame kätte sellesama põhiseaduse projekti ja vaatame milliseid ülesandeid Riigikogu lahendada peab. Oletame, et Riigikogukuulutab riigis välja erakorralise seisukorra. Tulenevalt §-st 96, peab kas siis kaitseminister või valitsus, kui ta esitab Riigikogule eelnõu, seal ära märkima, kui palju see erakorralise seisukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigis maksma läheb ja kust see raha võetakse. Nii me jõuame selliste absurdsete näidetenii ja neid me võime tuua kümneid ja kümneid, sest norm §-s 96 on absoluutne, §-s 96 see kehtib kõikide kohta. Sanuti tuleb siis, kui on vaja läbi viia kohalike volikogude täiendavad valitsused kohe ära märkida, kust selleks raha võetakse ja kui palju see maksab. Minu arvates on see põhimõte eelarve koostamisel õige ja loomulikult arutab Riigikogu ka jooksva töökäigus, kust raha saab ja kas üldse on võimalik vastavaid kulutusi teha, kuid sellise absoluutse normi fikseerimist põhiseaduses mina küll ei toeta.

Juhataja: Tänan. Võib-olla hr. Runnel ei solvu, kui ma annan praegu sõna uuesti Kalju Kohale, kes ilmselt otseselt ajendatuna hr. Käbini sõnavõtust, on sõna palunud. On see nii? Selge. Sõna on siiski hr. Runnelil. Palun.

H.Runnel: Tänan. Ma pean ka loomilikuks, et hr. Koha räägib lõpuks, sest ma saan ainult jagada oma suurt nõutust. Muidugi on lihtne niisugust paragrahvi välja jätta, kuid mingi riigi tarkus on olnud, et riigieelarve kontrollimine rahva poolt - mitte just otseselt küll rahvahääletuse kaudu - on riigikogu ja parlamendi valimise järel rahva teine eneseteostamise võimalus üldse. Kui me selle mõtte välja kraabime, siis võtame selle riigi

rahvalt suure enesemääramise õiguse ära. Nii et selle paragrahvi sissejätmine on riigi elu seisukohalt vajalik, äga võib-olla mõned targad mehed ütleksid, kuidas seda paremini sõnastada. Põhimõtteliselt peaks see sees olema.

Juhataja: Täname. Hr. Koha, palun.

K.Koha: Lugupeetud kolleegid, hr.Käbin täi siin välja selle normi absoluutsuse ja ma pean täiesti loomulikuks, et kui riigis on erakorraline seisukord, siis põhimõtteliselt tuleb ikkagi võtta vastu otsus, milliseid kulusid me kärbime, et erakorralises olukorras ära elada. See tuleb ikkagi teha Riigikogu otsusega, äga Riigikogu peab teadma, mida ta otsustab. Ei saa teha otsust, et vaat, meil on kaitseolukord ja me kohe kulutame. Peab endale aru andma, et me võime riivata teiste eluvaldkondade huve. Selleks ongi vaja arvestusi, ükskõik, mis olukord siis ka ei ole. Alati, kui tehakse mingid otsused raha kohta, tuleb vaadata, kas me kedagi ei riiva. Teine absurdne näide: me võtame seisukoha ja politsei jääb näga. Ühesõnaga, alati peab ikka lugema raha üle, palju meil seda jätkub ja kellelt me maha võtame. Selle üle tuleb mõelda. Aitäh.

Juhataja: Täna. Sõna on hr.Kasel.

P.Kask: Kallid kolleegid, loomulikult tuleb kogu aeg mõelda rahale ja rahakotile ja sellele, kas ettepanek reform kannatab läbi viia, kas raha selleks jätkub jne. Äga antud juhul selle paragrahvi sõnastus, nagu see on, ei ole iseenesest uus, see on Pätsi põhiseadusest. See on kindlasti piirav tingimus seaduste algatajatele. Pealegi on võrdlemisi raskesti määratletav, kas arvestused vastavad neile tingimustele, mis selles paragrahvis on nõutud. Formaalselt võib neid arvestusi nõuda ja paber, mille peale on mingi number kirjutatud, on arvestus. Ma arvan, et kui tekib küsimus, kas rahakott kannatab ja kas see asi eelarvet lõhki ei aja, siis tõstab selle küsimuse kas valitsus või vastav minister niikuinii. Eks tema ülesanne ole siis süüdistada, et tahetakse eelarvet lõhki ajada, ja varustada see süüdistus ka vastavate arvutustega, äga mitte see, kes teeb ettepaneku, ei pea otsekohe leidma tunnistust, kas asi on vastavuses eelarve võimalustega. Ma

arvan, et põhimõte ise on aktsepteeritav, aga ta vajab vahest pikemat lahtikirjutamist seadustes, ja ma arvan ka, et see ei peaks olema kategooriline nõue iga seaduseelnõu esitajale. Mina küll soostuksin ettepanekuga see praegu välja jätta.

Juhtaja: Tänan, Hr. Uluots, palun.

Ü.Uluots: Kallid kolleegid, ma toon teile ühe näite hiljutisest Ülemnõukogu tööst, kui me arutasime 1991.aasta II poolaasta lisaeelarvet. Saalist tuli äkki esialgu väga süütuna näiv ettepanek, kuid põhjalikumal vaatamisel viis see ettepanek eelarve jalapealt tasakaalust välja. Ja seda lubas meie reglement. Kuna reglemendis, mis on meie jaoks praegu põhiseadus, sellist piirangut ees ei olnud, pidi Ülemnõukogu nägema peaaegu kaks päeva vaeva, et tasakaalust väljaviidud eelarve uuesti tasakaalu viia. Kohal on täiesti õigus, et kui vastavad piirangud on ees, ei tule selliseid populistlikke ettepanekuid. Võib-olla läheb mööda aastat kolm-neli ja siis võib selle paragrahvi tõesti siit välja võtta, kui on eraldi vastu võetud eelarve koostamise seadus ja midagi sellist. Niikaua kui seda ei ole, leiian mina siiki, et põhiseaduses peavad olema mõlemad paragrahvid, mida praegu arutatakse.

Juhataja: Tänan, Hr. Kask, palun.

P.Kask: Lugupeetud härra juhataja, härra Uluots rääkis minu arust §-st 108, aga meie arutame §96. Me ei aruta eelarve küsimusi.

Juhataja: Kas on vastuväiteid, kui lõpetame sõnavõttud härra Käbini sõnavõttuga. Ei näi olevat. Sõna on härra Jürgensonil.

K.Jürgenson: Raha on loomulikult tähtis lugeda, kuid samuti on Ülemnõukogu praktikas juba juurdunud ja usutavasti juurdub ka tulevase Riigikogu praktikas see, et seaduseelnõusid ei võeta vastu mitte kohe pärast esitamist, s.t. nad läbivad teatud etapi, mida võib nimetada lugemisteks (neid on 1, 2 või 4). See allub teatud korrale ja selle aja jooksul läbivad nad ekspertiisi. Selle aja jooksul saame vastuse ka eelnenud küsimusele, kas nimetatud seaduse vastuvõtmine mahub olemasoleva eelarve raamidesse või ei. Kui ta sinna ei mahu, siis selle küsimuse tõstatab juba kas mingisugune eelarvekomisjon või keegi muu, ja kui ta toob kaasa

eelarve muutmise, siis see käib teises korras. Ma ei usu, et seaduselooja peaks tegelema tema jaoks võib-olla täiesti võõraste valdkonda kalduva arvutusega. Aitäh.

V.Kois: Lugupeetud kolleegid! Mul on väga kahju, et härra Uluots läks ära. Asi on selles, et mina olen ka majanduskomisjoni liige ja meil juhtub väga tihti niisuguseid olukordi, kus majanduskomisjon tahab parandada mingit valitsuse projekti. Siis hakkavad valitsuse esindajad kohe vastu rääkima ja nõudma, et kust see raha võtta ja kuhu paigutada. Kuna nagunii kogu informatsioon on valitsuse käes, siis on nende käes väga tugev relv. Ja kui me praegu sätestamegi selle põhiseaduses, siis mitte midagi me nendega ära teha ei saa. See on juba praktika. Aitäh.

T.Käbin: Lugupeetud kolleegid, seaduseelnõu võib olla varustatud kõige paremate, ideaalsemate arvutustega, kust seda raha saada, aga see kõik ei välista taolisi juhtumeid, nagu härra Uluots just äsja rääkis, ettepanekuid saalist, mis muudavad kõik varem tehtud arvestused nulliks. Nii et sellega me seame eelnõu esitajale kategoorilised tingimused, aga selle kohta kuidas arutelu käigus seda muuta võib, ei ole midagi. Ma toetan Peet Kaske, et küsimus tuleb lahendada seadusega, sest loomulikult need on olulised küsimused, kuid mitte seada põhiseadusesse taolist absoluutset normi. Tänan.

Juhataja: Formuleerin küsimuse. Kes on selle poolt, et §96 välja jätta? Hääletame. Poolt 21, vastu 5. § 96 on otsustatud välja jätta.

Nüüd on siin räägitud riigieelarvest ja juba ka §-st 108. Kas me võiksime edasi teha niimoodi, et § 108 kohta laekunud apellatsioonide tuleb selgitama Kalju Koha? Kas Liia Hänni on sellega nõus? Nagu ma aru saan, on vahepeal tehtud lennult üks parandus, mida esialgu paistavad teadvat ainult teematoimkonna ja redaktsioonitoimkond. Mul tuleb see siis ette lugeda. § 108 esimeses lauses on ära jäetud - ma usun, et ma ei eksi - mitte kaks sõna, nagu apellatsioonis kirjas, vaid kolm sõna, s.t. teises reas algusest sõnad "kehtivas riigieelarves võib". Palun tõsta käsi, kes aru ei saanud. Palun, härra Kois.

V.Kois: Mina sain hästi aru, mida teie lugesite, aga ma ei saanud aru sellest, mida Kalju Koha pakub riigieelarve eelnõu kohta.

K.Koha: §108 reglementeerib riigieelarve eelnõukohta käiva protsessi. Kui valitsus on esitanud riigieelarve eelnõu, siis seal on võimalik teha parandusi, mis tähendab, et võib suurendada kulusid, või võtta sisse uusi summasid. Siin on tingimuseks, et kui algatajad teevad ettepaneku, lisavad nad sellele arvestused, et oleks võimalik analüüsida, kas ettepanek on põhjendatud. Selle paragrahvi sisu on nüüd selline ja see käib ainult riigieelarve eelnõu kohta. Me võtsime praegu maha sõnad "kehtiv riigieelarve", te enne hääletasite selle ju välja.

Juhataja: Vabandust, härra Koha, mitte teie, vaid meie. Kas on veel kellelgi küsimusi või proteste? Loeme selle küsimuse lahendamaks ja sõna on proua Hännil.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Järgmine küsimus peitub §-s 99, mis käsitleb rahvahääletusel langetatud otsust ja Riigikogu saatust pärast seda. Sellesse sättesse on peidetud kaks asjaolu. Kõigepealt langetatakse rahvahääletusel otsus eelnõu kohta ja ühes sellega ka Riigikogu kohta. Just sellisel kujul oli esialgu III toimkonna ettepanek ja tekst selle paragrahvi kohta. Nimelt oli sätestatud, et riigivanem kuulutab välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised. Vahepeal tõi redaktsioonitoimkond sisse paindlikuma võimaluse, nimelt sellise, et riigivanem võib välja kuulutada Riigikogu ennetähtaegsed valimised, ja ühes sellega me andsime riigivanemale ka teatud vahekohtuniku rolli rahva ja Riigikoguvahel. Praeguse alternatiivi sissetoomisega tahtsime veel kord algatada mõttevahetuse selle üle, millisel kujul see säte ikkagi peaks olema. Kas on vaja, et riigivanem oleks vahekohtunik Riigikogu ja rahva vahel, või peaks rahvahääletuse tulemus üheselt määrama rahva ja Riigikogu vahekorra selles mõttes, et eelnõu tagasilükkamine tähendab ka rahva umbusalduse avaldust Riigikogule. Kuna aga toimkonna arvamus on siin muutunud, sest tänase seisuga toetavad nad just nimelt põhiteksti, siis on ilmselt vaja veel kord teha kindlaks, milline on Põhiseaduse Assamblee tõeline tahe § 99

suhtes. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas teematoimkonna poolt on kommentaari oodata? Härra Koha, palun.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Meie hääletustulemus näitas, et § 99 alternatiivi ei toeta, et me jääme selle pehmema sõnastuse juurde.

P.Kask: Mina see olin, kes selle pehmema sõnastusega välja tuli. Tõsi küll, see annab riigivanemale suurema võimu, aga nii väga suur see võim ka ei ole. On siiski küsimusi, mis ei ole usaldusküsimused, aga mida ka Riigikogu võiks rahvahääletusele panna. Need võivad olla moraaliküsimused, nii nagu näiteks katoliiklikes riikides on korraldatud abielulahutuste lubamise kohta referendum. Küllap leitakse ka Eestis selliseid juhuseid, kus küsimus on poliitiliselt neutraalne, ega ole sisuliselt kuidagi usaldusküsimus Riigikogule, aga kus Riigikogu soovib asja otsustada rahvahääletusel. On olemas teatud küsimustering, kus referendum, rahvahääletus on adekvaatsem meetod otsuse tegemiseks kui hääletamine Riigikogus. Riigivanema õigus otsustada, kas kuulutada välja valimised või mitte, ei lähe vastuollu tema vahekohtuniku positsiooniga. Talle antakse lihtsalt otsustada, kas referendumile pandud küsimus on usaldusküsimus või mitte, kas see oli usaldamatuse väljendus rahva poolt või mitte. Tänan.

Juhataja: Selge. Kas on sõnasoovijaid? Ei ole. Sellisel juhul ma panend küsimuse hääletusele, kas sätestada § 99 lg. 2 lause teine pool sõnadega: "Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa poolthäälteenamust, kuulutab riigivanem välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised". Kes on selle poolt, et kui seaduseelnõu rahvahääletusel läbi kukub, peab riigivanem väljakuulutama Riigikogu uued valimised? Hääletame. Poolt 22, vastu 5. Assamblee on otsustanud jääda põhiteksti juurde.

Asume § 101 juurde.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! § 101 alternatiiv sunnib meid veel kord järele mõtlema selle üle, kes koos riigivanemaga peaksid osa võtma riigivanema seadluste väljatöötamisest ja kinnitama seda ka oma allkirjaga. Täna hommikupoolikul püüdsin

põhjendada, on Riigikogu juhataja allkirja nõue problemaatiline selle tõttu, et Riigikogu juhataja peaks olema neutraalne isik Riigikogu suhtes. Ja kuna § 101 viimane lõige nõuab, et Riigikogu igal juhul võtaks seisukoha seadluse suhtes või see lakkab kehtimast, siis on üsnagilooiline, et Riigikogu juhataja, kes juhatab ka selle otsuse arutelu Riigikogus, oleks eellnevalt seotud seadluse väljaandmisega. Seestõttu on redaktsioonitoimkond seisukohal, et riigivanema seadlused võiksid kanda riigivanema ja peaministri allkirja ja me võiksime tekstist välja jätta Riigikogu juhataja. Aitäh.

V.Salum: Vabandan ja vaidlen vastu. Kui seadusandlik organ on Riigikogu, miks siis erakorralises olukorras tuleks Riigikogu täielikult välja jätta? Kui § 101 kohaselt Riigikogu ei saa erakorralises olukorras kokku tulla, siis Riigikogu juhataja peaks ikkagi seaduse tagemise juures olema, erapooletu seaduse, tõe ning õiguse suhtes, las ta olla.

K.Koha: Lugupeetud kolleegid, hääletega 5_1 III toimkond ei toeta alternatiivi. Aitäh.

P.Kask: Kallid kolleegid, alternatiiv tekkis põhiseadusega, et spiiker peaks olema neutraalne isik, mis on iseenesest õige. Paljudes parlamentides spiiker ei hääleta kaasa, aga antud juhul võiks tema allkiri seadluse all olla kas või juba selle märgiks, et ta nõustub, et Riigikogu ei saa kokku tulla. Täna.

Juhataja: Selge. Suur tänu nende märkuste eest. Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Asume hääletamise juurde. Kes on selle poolt, et §-s 101 jätta välja sõnad "Riigikogu juhataja" ja piirduda erakorralises olukorras väljaantavate seadluste allkirjastamisega riigivanema ja peaministriga. Kes on selle poolt, et jätta välja Riigikogu juhataja? Hääletame. Poolt 27, vastu 4. Alternatiiv on tagasi lükatud.

Proua Hänni, kas me oleme jõudnud § 114 juurde? Palun.

L.Hänni: § 114 on meil olemas kaks võimalust sõnastada Eesti piiri määravat sätet. Põhitekst on see tekst, mille Põhiseaduse Assamblee eelmine kord tõi siia I peatükist ühe

võimalusena, kuid meil jäi ka kokkulepe, et see pole lõplik sõnastus. Redaktsiooni toimkonnale laekusid ettepanekud härra Adamsilt ja härra Kamalt ning nende sünteesina ongi tekkinud alternatiiv. Ma arvan, et siin pole vajadust pikalt selgitada, mis on ühe või teise sätte vahe. Toetuvad nad mõlemad Tartu rahule, vahe on võib-olla ainult kategoorilisuse astmes, millega seda tehakse. Aitäh.

P.Kask: IV toimkond, kelle valdkonnas see paragrahv on, arutas küsimust ja jõudis võrdlemisi üksmeelsele seisukohale, mis toetab põhiteksti (4 poolt ja 1 erapooletu). Põhjenduseks see, et ega suurt erinevust ei märgatudki, vahest ainult see, et osa merepiirist peaks olema määratud riikidevaheliste lepingutega. Alternatiiv seda võimalust ei jäta. Täna.

H.Runnel: Kallid kolleegid, ma palun, et te mõtleksite nüüd tagasi minevikku nendesse aegadesse, kui see küsimus oli veel preambula ja sissejuhatavate peatükkide teema. Selles tekstis, mida nimetatakse praegu põhitekstiks, määratakse Eesti piir kooskõlas rahvusvahelise õigusega ja seal ei räägi ta minevikust. Alternatiivis on Eesti maismaapiir määratud kindla ajaloolise algusega, aga seal ei võeta ka tulevikku ära, sest on nimetatud teisi riikidevahelisi piiride lepinguid. Teine ajatelje ots on lahti kaugele tulevikku ja ma tahaksin veel kaugemale tagasi minna ning öelda, et me peaksime olema siiski meeleskindlad ja valima selle alternatiivi, mis algab konkreetsest minevikust. Kui te meenutate perestroika algust, siis oli Balti riikidele antud ajalooline ülesanne külvata üle Nõukogude Liidu teatud seemet, see oli see demokraatia kogemus, see vabariigi kogemus, mis nendel riikidel ja rahvastel oli ja mida suurel Nõukogude Liidul ei olnud. See Balti riikide seemne külvamine on kandnud vilja. Ja analoogiliselt tuleks meil olla jätkuvalt sama meeleskindel, toetuda ikka sellele mineviku kindlale põhjale ja mitte hakata ise ujuma. Suur Nõukogude Liit ja tema asetäitja Venemaa ei ole praegu nii meeleskindlad, ja kui me hakkame piiridest rääkima, siis peame meie olema meeleskindlamad. Meil on see väga kindel ajalooline algus olemas, mida Venemaal võib-olla ei ole ja mida Nõukogude Liidul ei

ole ammugi, sest Nõukogude Liitu ei ole nema. Ma kutsun teid täitma ajaloolist missiooni. Tänan.

Juhataja: Hr. Salum, palun.

V.Salum: Tänan. Need sõnad vahest ei ole ilusad, aga põhiteksti, kui me oleme ausad ajaloo vastu, ei saa sugugi aluseks võtta. Tekstis öeldakse, et alles määratakse Eesti piirid. Eelkõneleja põhjendas asja väga selgelt ära ja alternatiivitekst on selles osas tõesti palju parem. Kui me ka siin taganeme, millest me siis üldse veel kinni hoiame? Ma toetan täielikult alternatiivteksti.

Juhataja: Tänan. Sõna on hr. Ermil.

A.Erm: Aitäh. Ma saan aru, et nende kahe alternatiivi vahe ei ole siiski nii väike, nagu mainis hr. Peet Kask. Minu arusaamist mööda jätab esimene tekst valitsusele täieliku võimaluse pidada läbirääkimisi ka piiri üle. Alternatiiv jätab selle võimaluse ka, kuid valitsus peab olema veendunud, et kui mingisugused muudatused tehakse, siis on ka Riigikogu võimeline sellele oma 4/5 enamuse või kahe järjestikulise enamusega vastu võtma. Ma toetan igal juhul alternatiivi. Me peame oma piiridele ikka mingid garantiid ka panema. Tänan.

Juhataja: Sõna on hr. Vellistel.

T.Velliste: Hr. juhataja, ka mina toetan alternatiivvarianti, aga mul on küsimus redaktsioonitoimkonnale. Kas alternatiivvariandis on juhuslikult välja jäänud põhivariandi teine lõik?

Juhataja: Vabandust, et ma segan, aga teine lõik ei kuulubi muutmisele. Lugege tähelepanelikult.

T.Velliste: Siis ma sain valesti aru. Vabandust, jah.

Juhataja: Sõna on pr. Endrel.

S.Endre: Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahaksin toetada kõiki eelkõnelejaid ja lisada, et kui me tahame milleski olla põhimõttekindlad, siis me peaksime sellele hääletuse eel mõtlema, kas Eesti Vabariigi põhiseadus toetub sellele, et me taastame Eesti Vabariiki, või me anname võimaluse selleks, et me hakkame looma uut riiki. Tänan.

Juhataja: Küsimus on tõepoolest kaalukas. Asume hääletamise juurde. Kes on selle poolt, et §114 lg. 1 jätta alternatiiviselt esitatud sõnastuses: Eesti maismaapiir on määratud 2. veebruaril 1920.a. Tartu rahulepingu ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Eesti mere- ja õhupiir määratakse rahvusvaheliste konventsioonide alusel". Kes on sellise sõnastuse poolt? Hääletame. Alternatiivse sõnastuse poolt häletas 20, 4 on vastu. Sellega on viidud põhiteksti sisse parandus.

Järgmine on tõenäoliselt § 122. Vabandust, vahepeal on tulnud ka muid ettepanekuid janimelt selline, et teeksime kõigepealt ühe veerandtunnise vaheaja. Kohtume täpselt kell pool viis.

V a h e a e g

Juhataja: Alustame koosolekut, täpsemalt öeldes jätkame. Kohaloleku kontroll. Kohal on 31. Ma palun vaikust saalis ja kõnepulti pr. Hänni.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, järgmine alternatiiv on §-s 122. See alternatiiv tekkis põhiliselt hr. Schwartzi, Ameerika professori märkuste tõttu. Nimelt leidis ta, et meie põhiseaduse eelnõus on liige kergelt üle libisetud sellest probleemist, mis seondub erakorralise ja sõjaseisukorra kehtestamisega riigis. Ta leidis, et põhiseadus peab endas sisaldama ka teatud garantiisid ja reguleerivaid norme selle väga keerulise olukorra jaoks, kus tagasipöördumine normaalse elukorralduse juurde võib mõningatel juhtudel olla pärsitud. Redaktsioonitoimkond ei jäudnud loomulikult kogu sseda keerulist temaatikat väga põhjalikult läbi töötada. Meie ettepanekul tekkis riigikaitse peatüki juurde §121, mille põhiline mõte seisneb selles, et sõjaseisukorra ajal ei minda valimistele, kuid reguleerimata on erakorralise seisukorra täpsem korraldus, see on jäetud seaduse sätestada. Põhiseaduses oleks aga vaja paika panna vähemalt mingisugune piirang, mis võimaldab normaalselt väljuda erakorralisest seisukorrast. Ja sellest tulenevalt teebki redaktsioonitoimkonna poolt teksti kirjutatud alternatiiv võimaluse

lõpetada erakorraline seisukord normaalsel teel, mis on sätestatud põhiseadusega, s.t. erakorralist seisukorda ei tohi riigis kehtestada mitte üle 3 kuu. Selle tähtaja saabumisel lõpeb erakorraline seisukord või siis peab Riigikogu selle lõpetamiseks vastava otsuse langetama. Säärane säte oli ka Eesti Vabariigi 1938.a. põhiseaduses, kus, tõsi küll, oli antud kaitseseisukorra jaoks pikem tähtaeg, see võis olla kuni aasta. Arvestades aga tänapäevast protsesside kiirust, me leidsime, et aasta on liiga pikk aeg ja jäime pidama 3 kuu peale. Me loodame, et ka assambleeliikmed ütlevad siin välja oma seisukoha, kas põhiseaduses peetakse vajalikuks piirata erakorralise seisukorra kestust või ei.

Juhataja: Tänan. Kas teematoimkonna poolt on kommentaari oodata? Ei näi olevat. Igal juhul on sõna hr. Runnelil.

H.Runnel: Mul oleks küsimus lugupeetud ettekandjale. Kas redaktsioonitoimkonnas oli kestuse suhtes ka muid võimalusi kõne all, sest kui me tuleme süsteemist, mis on olnud muu maailma käsitluses ebaloomulik ja see ebaloomulik asi kehtis mitukümmend aastat, siis see kolm kuud tundub natuke lühikesena.

Juhataja: Palun, pr. Hänni mikrofon.

L.Hänni: Lugupeetud hr. Runnel, redaktsioonitoimkond arutas ka seda 50 aastast erakorralist seisukorda, mis meil oli, ja kõige lühem tähtaeg, mida me kaalusime, oli 1 kuu. Siiski me leidsime, et vähemalt diskussiooni aluseks võiks olla tähtaeg 3 kuud, mille jooksul peaks siiski selguma, mis suunas arenevad sündmused. Antud säte ei võta Riigikogult võimalust vajaduse korral ka sõjaseisukorda või erakorralist seisukorda veel kord kehtestada, ainult et ta annab normaalse põhiseadusliku tee erakorralise seisukorra lõpetamiseks, mis on eriti vajalik sel juhul, kui Riigikogu mingil põhjusel peaks olema huvitatud riigis erakorralise seisukorra säilitamisest.

Juhataja: Tänan. Sõna on hr. Kaalepil.

A.Kaalep: Väike keeleline märkus. Sõnastaksin selle paragrahvi 3. rea niimoodi: erakorralise seisukorra riigis või mõnes tema osas kõige enam kolmeks kuuks.

Juhataja: Tänan. See kõlab tõepoolest paremini. Ja

väljendab täpsemalt seda mõtet.

Kas on veel sõnasoovijaid? Palun, hr. Seppa.

Ü.Seppa: Aitäh. Mul on üks niisugune küsimus, et kui meniimoodi selle sõnastame siin, kas see tähendab siis seda, et erakorraline seisukord lõpeb, kui 3 kuud on täis saanud, et kõik kodanikud võivad lugeda siis selle lõppenuks või peab siis riiklikult antama määrus või korraldus või midagi selle kohta, et ta on tõesti lõppenud?

Juhataja: Niisiis, kas ta lõpeb automaatselt? Või eraldi seadusega? Kas võib pr. Hänni seda kommenteerida?

L.Hänni: Käesolevat sätet tuleks mõista nii, et ta seab Riigikogule teatud piirangud. Riigikogu oma otsuses, millega kuulutatakse välja erakorraline seisukord, peab arvestama kolme kuu piirangut. Ta ei saa seda teha pikemaks perioodiks, küll aga võib ta seda teha lühemaks perioodiks.

Juhataja: Selge. Ilmselt see vajab isegi omaette sätetamsit, sest Riigikogu võib välja kuulutada erakorralise olukorra ilma tema lõppu määramata. Küsimus, nagu ma aru saan, oli just nimelt selles. Kas siis kolme kuu möödudes on vaja eraldi otsust või lõpeb see seisukord automaatselt? Ma arvan, et praegu me ei arutagi seda, vaid küsimus on selles, kas selline piirang on vajalik või mitte. Rohkem sõnasoovijaid ei näi olevat. Ma panen hääletusele § 122 alternatiivse sõnastuse, mida me, nagu me nägime, võime ka sõnastuslikult muuta, kuid millega sätetatakse, et erakorralist seisukorda ei saa korraka välja kuulutada kauemaks kui kolmeks kuuks. Kes on selle ettepaneku vastuvõtmise poolt? Hääletame. Häältega 34 poolt, 2 vastu, erapooletuid ei olnud, on Põhiseaduse Assamblee otsustanud võtta sisse alternatiivis esitatud mõtte. Ma palun pr. Hänni.

L.Hänni: Järgmine alternatiiv on §-s 136. Ja küsimus on selles, kes peaks Riigikogu ees tõstatama küsimuse õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmisest, juhul kui selleks peaks tekkima vajadus. Kuna õiguskantsleri kinnitab ametisse Riigikogu riigivanema ettepanekul, siis antud juhul ka riigivanema ettepanekul kriminaalvastutusele võtmise küsimuse otsustamine võib

tunduda veidi ebaloogiline, seetõttu on välja pakutud ka teine võimalus, et seda võiks teha Riigikohtu esimees. Kuid redaktsioonitoimkonna arvates võib ka siin leida argumente selles suhtes, et Riigikohtu esimees, kohtuvõim ei tohiks sekkuda kriminaalvastutusele võtmise protsessi sellises staadiumis, kus on küsimus alles selle algatamisest. Nii et me loodame abi Assamblee arutelult. Aitäh.

Juhataja: Oma abi on pakkunud hr. Rätsep. Palun.

J.Rätsep: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Meie komisjon analüüsis nii põhiteksti kui alternatiivi küllalt põhjalikult. Meid oli 4 kohal ja kõik 4, kes arutlusest osa võtsid (üks kohalolija küll mittestatsionaarselt, eraldi arutelu tulemusena), asusid seidukohal, et siin tuleb komisjoni arvates toetada põhiteksti. Nimelt, seda et kriminaalvastutuse küsimuse kannaks ette ikkagi riigivanem. Ja meie põhjemündus, ma ei tea, kui kaalukaks seda arvatakse, on täiesti kindlalt see, et muidu me programmeeriks ühe vea siia oma põhiseadusesse. Nimelt Riigikohtu esimees juhib kohtuvõimu. Kriminaalvastutuse küsimus tõusetub kohtu ees uurimise staadiumis. Kui me teeme ettekande kohustuse Riigikogu ees Riigikohtu esimehe kohustuseks, siis peab nii või teistsugusel kujul Riigikohtu esimees andma õiguskantsleri õigusvastasele käitumisele juriidilise hinnangu. See on tema jaoks väga ränk ülesanne, sest tema poolt juhitud ametkond nii või teisiti otsustab edaspidi õiguskantsleri kriminaalvastutuse põhjendatuse küsimust. Ja ükskõik mispidi asja kaaludes tekib siin täiesti soovimatu seos. Ka vastupidises suunas mõeldes on niimoodi, et kohus on sel juhul juba ette seotud Riigikohtu esimehe poolt Riigikogule esitatud kaalutlustega ja võib-olla osalt isegi õiguslike hinnangutega, mis ei ole küll süüdistuse formulatsiooni vormis välja öeldud, kuid ikkagi igal juhul Riigikogu ees peab Riigikohtu esimees juba õiguskantsleri süüdi mõistma. Mina paluksin küll selle valiku puhul otsustada riigivanema kasuks. Tänan.

Juhataja: Tänan. Hr. Runnel, palun. Ei soovi.

Hr. Saatpalu.

V.Saatpalu: Loogika ütleb seda, et see mees, kes teeb

Riigikogule ettepaneku õiguskantsleri kui ametimehe ametisse kinnitamiseks, see mees teeb ka ettepaneku tema mahavõtmiseks. Pealegi teeb riigivanem ka Riigikohtu esimehe kandidatuuri Riigikogule teatavaks, et Riigikogu ta kinnitaks. Nii et Riigikohtu esimehel ei sobi õiguskantsleri kohta ettepanekut teha. Sellepärast ma toetan põhiteksti, see kuulub tõesti riigivanema kompetentsi. Aitäh.

Juhataja: Täna lühikese ja täpse sõnavõtu eest. Kui rohkem sõnasoovijaid ei ole, siis võime asuda hääletamise juurde. Küsimus: kes on selle poolt, et §-s 136 asendada õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise ettepaneku tegijana riigivanem Riigikohtu esimehega? Kes on selle poolt, et §-s 136 sätestada Riigikohtu esimees vastava ettepaneku tegijana? Hääletame. Jah, täepoolt, vaadake nüüd sinna tabloole ja jätke hästi meelde. On väga tõenäoline, et sellist pilti näevad meie silmad esimest ja viimast korda. Assamblee on otsustanud ühehäälselt, 31 häälega ühehäälselt. Jääb üle küsida, kus on ettepaneku tegija? Arvatavasti oleme me nüüd jõudnud §-ni 148? Ka nii, pr. Hänni? Palume. Kui ma eksin, siis parandage, palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, ma loodan, et te eelmist hääletust ei võtnud kui umbusaldusavaldust redaktsioonitoimkonnale, sest ka põhivariant, et ettepaneku teeb riigivanem, oli meie ettepanek, aga me tahtsime oma arvamust kontrollida. Järgmine alternatiiv on §-s 148. Ja selle mõte on väga lihtne. Täiendada sätet ja määrata kindlaks kohalike omavalitsuste tähtaeg. See tähtaeg võiks olla sama, mis riigikogu volituste tähtaeg, 4 aastat. Ja meie ettepanek on lisada need kaks sõna § 148 lõppu. Aitäh.

Juhataja: Sõna on hr. Saatpalul.

V.Saatpalu: Selle paragrahvi juures ma ei taha rõhutada seda, et mulle ei meeldi numbrid, siin on teine põhjus, miks ma kutsun seda 4 aastat mitte toetama. Vaadake, see saal siin täitub tulevikus elukutselistega, kuid volikogud teistes saalides ei istu koos elukutselistena, nemad teevad oma tööd tsiviliseeritud maailmas pärast seda tööd, mille eest nad palka saavad, või teevad nädalavahetustel, või kui ka teevad oma tööpäevadel, siis need

kompenseeritakse kellegi poolt, aga igatahes seda aega ei maksa kinni tööandja. Ja kui seda tööd tehakse pärast tööd, siis oleks võib-olla siiski mõistlik jääda 3 aasta juurde, sest see ei ole niisugune kuidagimoodi tehtav tööd, see on tõsine töö. 3 aastat on päris mitmetes maades seaduses kirjutatud nende inimeste jaoks, kes kohaliku seadusandlust teevad oma igapäevase töö kõrvalt. Ma kutsuksin sellepärast üles teid tõsiselt mõtlema, enne kui te hääletate. Isiklikult ma oleksin selle poolt, et see oleks 3 aastat, aga kui võrd ma ei pea tähtsaks siin seda üldse ära mainida, siis ma teen ettepaneku see alternatiiv siit välja jätta ja jätta see seaduseandja hooleks vastavas kohaliku omavalitsuse seaduses äranäitamiseks. Aitäh.

H. Runnel: Ma palun üldkogult vabandust, et ma veel kord räägin, aga härra Saatpalu puudutas minu südamekeeli, kes ma olen peaaegu terve elu tegelnud ühiskondlikel alustel ja saan aru, et see on kõige igavesem preemia nendele, kes tegelevad isetegevuskorras ja mitte professionaalidena, neid rõõmustab kõige rohkem, kui valimised on piisavalt sagedased, sest see on nende preemia, sellepärast 3 aastat on muigudi parem kui 4, aga see võiks fikseeritud olla.

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma tahaksin kõigepealt jällegi viidata terviktekstile ja võimalikele seostele teiste peatükkidega ka antud küsimuses. Nimelt § 121 sätestab, et sõjaseisukorra ajaks pikenevad riigivanema, Riigikogu ja kohalike omavalitsuste esinduskogude volitused. Siit tuleneb otsekohene vajadus leida põhiseadusest ka see aeg, kui kaua siis kestavad kohalike omavalitsuste volitused. Ja kui me sellele küsimusele põhiseadusest vastust ei leia, siis on jällegi siin väike puudujääk teksti täiuslikkuses. Sellepärast peaks olema siiski määratud, kas see on 3 või 4 aastat. Redaktsioonitoimkond on siin pannud 4 aastat. Kahjuks ei ole selleks ettenähtud korras ja ajal laekunud teisi ettepanekuid aja suhtes. Nii et ma siiski kutsuksin põhimõtteliselt toetama redaktsioonitoimkonna alternatiivi, et see tähtaeg siiski oleks märgitud. Aitäh.

Ü. Seppa: Ka mina olen olnud volikogudes ja kohalikes

omavalitsusorganites üsna palju ja pikka aega. Ma tean, et see on tõepoolest väga koormav. Kohalikud inimesed ei ole sellega ka nõus, et sinna valitud inimesed peaksid seal väga pikka aega istuma, sest kohalik rahvas tahab, et inimesed, kes oleksid nendes volikogudes, oleksid aktiivsed, tegutseksid. Seda aktiivsust pikka aega säilitada ei ole võimalik. Ma pooldan ka seda, et valimisi tehtaks tihedalt. Peale selle võiks see olla niimoodi, et iga vald teeks oma valimised. Need ei pruugiks olla üleriigiliselt ühel ajal, vaid iga vald teeks oma valimised siis, kui ta seda õigeks peab. Aitäh.

Juhataja: Tänan, ma palun ühtlasi siin sõnavõtjate käigus väljendada oma seisukohta selles suhtes, kas alternatiivi poolt või vastu. Redaktsiooni me siin püstijalu enam teha ei saa.

Sõna on härra Ermil.

A.Erm: Ma ei tea, mitmes kohaliku volikogu liige ma olen selles küsimuses sõna võtma, aga ma teeksin Assambleele ettepaneku arvestada selles küsimuses neid inimesi, kes on töötanud juba 2 aastat kohalikus volikogus ja võibolla on varemgi olnud. Mulle tundub küll, et 4 aastat on liiga pikk tähtaeg. 4 aastat teise töö kõrvalt niisugust tööd tehes inimene kas väsib täielikult ära või loobub tööst volikogus. Ma teen ettepaneku mitte fikseerida seda 4 aastat.

Juhataja: Suur tänu. Ma palun järgnevatel sõnavõtjatel mitte asuda arutlema selle üle, kas see aeg on liig pikk või mitte. Palun väljendada oma seisukohta, kas sätestada siin või mitte.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ka mina toetan põhimõtteliselt seda, et siin tähtaega mitte fikseerida, sest võib-olla neil aastatel on paras 2-aastane volituste aeg, võib olla 10 aasta pärast leitakse, et see peaks olema pikem. Selle me võime rahulikult lahendada seadusega, kusjuures tuleks ilmselt arvestada ka seda, et võimalikult erikogude valimised toimuksid samal ajal, sest see on küllaltki töömahukas. Nii et ma ei pooldaks tähtaja fikseerimist põhiseadusesse.

Juhataja: Kas kellelgi on vastuväiteid, kui me loeme viimaseks sõnavõtjaks härra Korrovitsi? Ei ole. Tänan. Sõna on

härta Sovetnikovil.

S.Sovetnikov: Lugupeetud assambleeliikmed! Ma toetan alternatiivi, aga ainult 3 aastat. Mina olen olnud Narva linnanõukogu 9 koosseisus ja tean, kui raske see töö ühiskondlikus korras on.

Juhataja: Suur tänu, kahjuks ei ole meil selle nõuandega midagi peale hakata. Ma loodan, härta Jürgenson, et te puudutate vaidlusalust küsimust.

K.Jürgenson: Loomulikult ma puudutan vaidlusalust küsimust, s.o. kas siin reglementeerida või mitte. Lühem tähtaeg on loomulikult parem, me saame kiiremini inimesi vahetada, pikem tähtaeg on teisest küljest parem, et inimeste professionaalsus tõuseb, nii et on poolt ja vastu mõlemale argumendile. Kahjuks meil puudub praegu selline seadus, mis sunnib inimesi sellele mõtlema juba enne valimisi. Kuid põhimõtteliselt toimikond arutades seda küsimust juba jupp aega tagasi ja oli seisukohal, et kohaliku omavalitsuse volituste kestus võiks kokku langeda Riigikogu volituste kestusega, kuid valimistes võiks olla nihe, mitte liiga suur, kuid nad ei peaks olema korraldatud samal päeval koos. Kuid volituste kestuse suhtes olime arvamusel, et see võiks põhimõtteliselt kokku langeda volikogu volituste kestusega.

Juhataja: Ma loodan, et härta Jürgensonil avaneb meeldiv võimalus seda ettekannet korrata siis, kui Riigikogus arutatakse kohaliku omavalitsuse seadust.

Aga nüüd ma panen hääletamisele küsimuse, kes on selle poolt, et § 148 lisada: kohalike omavalitsuste volikogude ametiaja pikkuseks on 4 aastat. Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt 7, vastu 28, 3 erapooletut. Assamblee on otsustanud, et põhiseaduse projekti ajalisi piiranguid sisse ei panda.

Nüüd jääb § 155, mille kohta proua Hänni andis meile hommikul selgituse. Kas proua Hänni soovib seda veel täiendada?

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, mul ei ole eriti palju lisada hommikusele selgitusele, aga meie hulgas võib olla neid, kes ei saanud kohe päris alguses osa võtta, ja ma kordan lühidalt neid põhjendusi, miks redaktsioonitoimikond pidas vajalikuks tuua sisse

alternatiivi paragrahvi 155. Me analüüsisime veel kord erinevate peatükkide sätteid põhiseaduse kui terviku seisukohalt ja leidsime, et peatükis "Rahvas" on sätteid, mis võivad tulla muutmisele üsnagi adekvaatselt. Need sätted puudutavad kodanike hääleõiguse piirramist teatud tingimustel. Ja et mitte ette nähta küllaltki keerukat põhiseaduse muutmist III peatüki osas, julgeksin isegi tulla teie ette ettepanekuga veel kord kaaluda, kas III peatükk ja temas sisalduvad sätted on niivõrd olulise tähtsusega, et nende muutmine võiks kõne alla tulla ainult rahvahääletusel. Aitäh.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! III toimikond arutas ka seda alternatiivi ja leidis üksmeelselt, et seda alternatiivi ei tohi toetada. Rahvas otsustab siiski ka oma peaga. Aitäh.

P.Kask: Kallid kolleegid! Ma pean tunnistama, et jälle olin mina see kurjajuur, kes sellise ettepaneku tegi, et riigikogu saab seda peatükki omapäitsi otsustama hakata. Aga ma räägin ka, mis alusel. § 48 räägib nendest teedest, kuidas rahvas teostab riigivõimu. Pole välistatud, et meie võib-olla 70 aasta pärast, võib-olla natukene varem otsustame muuta riigipea valimise korda, nagu näiteks tegid meie põhjanaabrid. See toob kohe sellesse peatükki muudatuse. Panna rahvahääletusele küsimus, kas rahvas on nõus, et riigipead hakkab valima rahvas, on minu meelest niisama narr kui küsida rahvalt, kas ta on nõus, et üksikisiku tulumaks on tulevikus 20% võrra väiksem kui seni. Teine põhjus. § 49 ütleb, et hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on 18 aastat vana. Praegu kõlab see küll ainuvõimalikuna, ent kui vaadata ajaloolises perspektiivis tagasi (see tsensus on vaikselt allapoole läinud), siis ma ei pea võimatuks, et ühel hetkel Eesti Vabariik ühineb mingisuguse ülemaailmse konventsiooniga või millega iganes selles küsimuses. Ja sätestatakse see ajapiir kõigile näiteks 16 aasta peale. Veelgi kahtlasem on näiteks säte, et hääleõiguslik ei oleks kodanik, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks. See küsimus on juba praegu paljudes demokraatlikes riikides lahendatud nii, et seda piirangut ei tehta. See oleks ainult kiusatus hakata kedagi äkki teovõimetuks tunnistama, selleks et elimineerida tema võimalust kandideerida

Riigikogusse. Mingisugustel poliitilistel jõududel võib selline kiusatus tekkida küll.

§ 50. Hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades. Jällegi paragrahv, mis paneb parasjagu võimul oleva kildkonna kiusatusse. Paljudes demokraatlikes riikides seda piirangut ei ole. Isegi § 51 ei ole niisugune asi, mida oleks vaja ilmtingimata kohutava jõuga kaitsta. Enamuses demokraatlikest riikidest üldse ei korraldata rahvahääletusi, sealhulgas mõnedes neist, näiteks Rootsis ei ole see isegi võimalik, mitte ainult et ei taheta neid korraldada, ei otsustata korraldada, vaid ainus võimalus on korraldada rahvaküsitlusi. Võib-olla ka meie läheme sellele teele. Ma olen nüüd vaadanud kriitiliselt läbi neli paragrahvi viiest ja alles on jäänud see kõige olulisem paragrahv: kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu. Isegi see paragrahv võib tulla muutmisele näiteks sel viisil, et Eesti ühineb Põhjamaadega või mingisuguse muu ühendusega. Põhjamaades juba praegu kaalutakse eelnõusid, mille kohaselt ühe Põhjamaa riigi kodanikud, kes elavad alatiselt teise riigi territooriumil, saaksid osa võtta selle riigi parlamendi valimistest. On ette näha, et nad nägunii lähemal ajal võtavad selle tõsiselt vähemalt arutusele, tõenäoliselt võtavad ka vastu. See on küll küsimus, mille rahvahääletusele panek on tõesti põhjendatud. Kuigi nende teiste muudatuste rahvahääletusele panek ei ole minu arvates põhjendatud. Ja kokku võttes, see peatükk, võrreldes näiteks I peatükiga või viimase peatükiga, minu arvates kaitset ei vaja, ning selle võiks § 155 loetelust välja jätta.

Juhtaja: Tänan. Sõna on hr. Käbinil.

T.Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma mõtlen neidsamu aspekte võiparagrahve, mida Peet Kask, aga ma lähenen nendele teisest küljest.

Kõigepealt arutelu selle üle, kas küsida rahvalt endalt, kas ta tahab valida presidenti. Minu meelest ei ole see sugugi rumel ja ilmselt esimese suhtumise rahva arvamusse me saame selle projekti arutelu käigus, siis öeldakse juba välja, kas nad tahavad

seda või ei taha. Mis puutub valimiseesse (praegu 18 aastat), siis ma ei usu, et sellest allapoole minnakse lähema 50 aasta jooksul, nii et see ei ole mingi lühiajaline probleem ja selle me võime rahulikult jätta vaatlusest kõrvale.

Järgnevad paragrahvid. Valimisõigust ei ole kodanikel, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks. Teovõimetuks tunnistamise kriteeriumiks on see, kui isik ei saa aru oma tegudest ega ei oleneid suuteline juhtima. Täsi, neis riikides, kus vastavat kitsendust ei ole fikseeritud, ei ole see probleem, sest teovõimetud ei ole kippunudki valima ega kandideerima kuskilr, aga meil tõepoolest need inimesed on vähemalt kippunud valima, neid juhte on olnud. Ma ei leia, et on midagi halba, kui see oleks fikseeritud ja seda muuta ei ole ka tulevikus mingit põhjust.

Ja mis puutub sellesse, et valmistest ei võta osa need kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades, siis ma arvan, et sellest me võime üle saada väga lihtsalt, kui me lõppredaktsioonis sõnastame selle natukene ringi, et valimiseadusega võidakse piirata nende kodanike valimistest osavõtu- või hääletamisõigust. Me viitame siin põhimõttele, aga selle elluviimiseks ei ole vaja läbi viia rahvahääletust, vaid me saame seda seadusega lahendada. Ja kui me kunagi ehk võib-olla loobume rahvahääletusest, siis ei ole katki midagi, kui see säte on mõni aeg siin sees. Lihtsalt neid ei korraldata, sest ma isiklikult ei usu, et me neid üldse eriti palju hakkame läbi viima. Need võivad tulla vaid mõned üksikud. Aga kõige olulisem põhimõte. Peatükk, mis käsitleb rahvast ja mis kinnitab, et kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvad hääleõiguslike kodanikekaudu. Ma arvan, et seda peatükki saab muuta ainult rahvas, mitte keegi teine. Tänan.

Juhataja: Tänan. Sõna on Hando Runnelil.

H. Runnel: Kallid kolleegid, ma tahan esineda kui arhikonservaator ja kogu lugupidamise juures hr. Kase vastu tahaksin ma natuke vaidlustada seda meetodikat, mida on tema juurutanud. Meie reglement näeb ette või on soovitanud mitte tegeleda päevapoliitikaga, aga selle asemel siiski tihtilugu meid

ehmatatakse futuroloogiliste väidetega, mis kõik tulevikus võib tõeks saada. Ja ma ei tahaks siiski niisuguseid mehhaanilisi võrdlusi väga kulla alusel pidada, kui me ütleme, et demokraatlikes riikides enamasti on niimoodi. Tähendab, meie peame ka käituma nagu demokraatlikud riigid. Aga kui me toome võrdluseks Rootsi. See on demokraatlik riik, aga me peame siiski meeles pidama, et ta on vana kuningriik. Ja kust otsast demokraatia on hakanud hargneva, kas pööblist, kel kunagi ei ole olnud kuningat, või kuningriigist, kui kuningas on tulnud jällegi jumala võimukandjana inimeste kohale. Need on nii erinevad asjad, et nii mehhaaniliselt neid ei tohi võrrelda. Ja kui veel tuua niisuguseid mehhaanilisi, statistilisi asju, et teistes riikides nii ei ole (neid asju ei nimetagi, riiki ei nimetagi), siis võiksime öelda, et eesti keelt riigikeelena ei ole üheski teises riigis ja peaksime sellest ka loobuma. Ühesõnaga, niisugused arutlused kipuvad natuke selles suunas minema, nagu Pätsi ajal. Me teame, et Pätsi-aegse põhiseaduse ees käis kontseptsioon, et rahvas on haige. Ja Peet Kase niisugune ratsionalistlik rahva hinnang on matemaatiliselt aktsepteeritav, aga on mõned kõlbelised või moraalsed asjad siiski ka olemas, nii et ma ei julgeks Pätsi kombel öelda, et rahvas on haige ja see ei puutu temasse. Lugupidamisest rahva vastu võiks põhiseadus siiski seda va lolli rahvast kaitsta. On veel üks väljapääs. Kes tunneb, et see rahvas tema jaoks on ikkagi kõrvaline või vähetähtis, see võib ju valida endale parema rahva, piirid on ka lahti. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu. Rohkem sõnasoovijaid pole registreerunud. Sellisel juhul ma panen hääletusele alternatiivi, mis on välja pakutud § 155 kohta ning mis näeb ette §-s 155 esitatud loetelust välja jätta 3. peatükk "Rahvas". Niisiis, kes on selle poolt, et ainult rahvahääletusega muudetakse peatükkide hulka ei kuuluks 3. peatükk? Hääletame.

Häältega 4 poolt, 26 vastu ja 3 erapooletut, on Assamblee otsustanud, et säilib põhitekst.

Nüüd on siin veel paar apellatsioonit. Esimene neist on VII toimkonna poolt ja käsitleb §72, kus juures ka juhatus ei

jõudnud päris selgusele, kui õiguspärane on selle apellatsiooniesitamise praegu. Tõenäoliselt ta seda ei ole, sest ei tänases tekstis ega ka eelmistes tekstides ei ole sees lauset, mille kohta VII toikond teeb ettepaneku sisse panna. Nimelt lisada §72 omaette punkt: kohalike omavalitsuse volikogude ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanemad ja linnapead. Hr. Koha.

K.Koha: Austatud juhataja, protseduuriliselt ma paluksin kõiki neid apellatsioonid, mis ei ole seaduspärased, mitte panna hääletusele. Muidu me loome pretsedendi ja kõik võimalused on lahti. Aitäh.

Juhataja: Jah. Ma olen selle ettepanekuga väga nõus. Seda enam, et apellatsioonid on võimalik esitada ka rahvaarutelu ajal ja lõplikuks hääletamiseks jaanuaris. Kuigi peame kibedusega meenutama, et ühe korra me täna juba reglemendi hetkeks ära muutsime. Hea küll, aga see-eest on siin olemas täiesti suurepärane ja kõigi nõuete kohaselt laekunud apellatsioon viimasesse teksti tehtud muudatuse kohta ja see käsitleb §10. Ja selle kohta ma paluksin kommentaari hr. Rumessenilt. Ettepanek on §10 välja jätta.

V.Rumessen: Lugupeetud kolleegid! II toimikond tutvus redaktsioonitoimikonna töö käigus 2. peatüki juurde lisatud §-ga 10 praeguses sõnastuses. Ja tegelikult me oleme sellesama probleemi ees, mida me oleme siin saalis väga põhjalikult arutanud. Kas Eestis on surmanuhtlus või ei ole? Tol korral me võtsime ühiselt vastu otsuse, et me seda põhiseaduses ei sätestata. Ja toonitasime sealjuures, et see ei tähenda seda, kas me oleme surmanuhtluse poolt või vastu, vaid et me lihtsalt ei pea otstarbekaks ja vajalikuks seda sätestada põhiseaduses. Väga paljudel põhjustel. Ja ma ei hakka neid asju siin enam üle kordama. Sellise sisuga paragrahvi selles algselt aluseks võetud härra Adamsi eelnõus ei olnud. Ma saan aru praegu nendest motiividest, millest tulenevalt on esitatud see §10. Kui me hääletasime, kui palju toimikonnaliikmeid pooldab selle paragrahvi sissejätmist, siis kohalolnud 6 liikmest vaid 2 leidis, et see paragrahv põhimõtteliselt võiks sees olla, 4 oli selle poolt, et see välja jätta. Ja väljajätmise põhjus on seesama, millele ma eelnevalt siin

juba viitasin (kas on vajalik seda põhimõtet põhiseaduses kajastada). Teiseks tekitas meis küsimust eriti §10 3. lause, et meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta. Oleks võib-olla kuidagimoodi veel mõeldav see paragrahv võtta sisse kahe esimese lausega: "Igal inimesel on võõrandamatu õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus". Kuid ma juhin tähelepanu sellele, et ka see on üks pretsedendi loomise paragrahv. Kui me siin praegu pärast kõiki tähtaegu arutame seda lisatud paragrahvi, siis me sellega loome pretsedendi. Edaspidi me võiksime ka teisi läbihääletatud põhimõtteid võtta oma eelnõusse sisse. Nii et meie toimikond teeb ettepaneku seda paragrahvi ja eriti sellises sõnastuses praegu mitte jätta sisse.

Juhataja: Suur tänu. Härra Käbin, me oleme seda küsimust 2 korda põhjalikult arutanud. Kas te kavatsete öelda midagi, mida eelmistel aruteludel ei ole kõlanud? See on küll häbematu küsimus minu poolt. Ja kui, siis palun.

T.Käbin: Ma eikuluta pikalt aega. See sõnastus pärineb sõna-sõnalt kodaniku- ja poliitiliste õiguste paktist, see on praegu sisse viidud mini initsiatiivil. Sellepärast et kui me tahame tõesti minna Euroopasse, me peame järgima ja arvestama Euroopa inimõiguste konventsiooni põhimõtteid, kus nii nagu mitmes muuski rahvusvahelises aktis inimõiguste kohta on eraldi ja rõhutatult ära toodud. Tänan.

Juhataja: Tänan, härra Rätsep, palun.

J-Rätsep: Austatud kolleegid! Ma teeksin sel juhul redaktsioonitoimkonnale ettepaneku kaaluda niisugust võimalust. Kui formuleerida see säte nii: "Iga inimese õigust elule kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta". Siis oleks see mõte niimoodi sees, et me saaks surmanuhtluse teemast mööda minna. Keelab elu võtmise meelevaldselt, mitte kohtuotsuse alusel.

Juhataja: Suu tänu. Surmanuhtlusest saab kõige paremini mööda siis, kui paragrahv välja jätta. Ma arvan, et see ei tekita väga palju vastuväiteid, kui me selle kaks korda väga pikalt läbiarutatud küsimuse arutelul ei annaks rohkem sõna kui viimasena härra Ermile. Ja veel kord palun jääda vaidluses sellele pinnale,

millel on püstitatud küsimus. Mitte kas surmanuhtluse poolt või vastu, vaid kas selle sätestamine põhiseaduses või mitte.

H.Runnel: Kallid kaasvõitlejad! Tihti me toome eeskujuks välismaalt pärit autoriteetse põhimõtte, aga häda on sageli selles, et see põhimõte on meil sõnastatud nii kohmakalt, et me ei saa seda väga hästi kasutusele võtta. Näiteks see lause, et igal inimesel on võõrandamatu õigus elule. See on juh suhteliselt kohmakas. Seesama õilis mõte, nii nagu välismaal ka vahel on öeldud: elu on püha. See ütleb sellesama asja ära. Aga kui me hakkame täiesti juriidiliselt seda targutama, siis me langeme lõksu, sest minu teada on aborti lubatud praegu teha ja kui me ütleme meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta, siis me ei määratle enam, kus see elu algab, mida me kaitseme ja mida me ei kaitse. See on täiesti lahendamata asi ja niimoodi ei saa seda sõnastada. Kui te sõnastaksite, siis valige sõnastus - elu on püha. Siis ta muuseas kaitseb loodust, taimi.

P.Kask: Austatud härra spiiker ja teised kolleegid! Ma juhin tähelepanu, et ehkki siin saalis on mitu korda need kaks asja - õigus elule ja surmanuhtlus - kokku pandud, ei välista §10 sissevõtmine surmanuhtluse kehtestamist ja kasutamist. Praegune § 10 on sõna-sõnalt kokku langev rahvusvahelise paktiga kodaniku- ja poliitiliste õiguste kohta, selle pakti III osa artikkel 6 punkt 1 ja sama artikli 2. punkt räägib surmanuhtlusest.

Juhataja: Aitäh. Ainult sisse tuleks siis võtta need mõlemad punktid. Sellele ma tahaksin teie tähelepanu juhtida. Minu meelest ei ole võimalik kahtepidi mõista, kui inimesel on võõrandamatu õigus elule, siis ei ole õigust seda võõrandada ka kohtu korras mitte. Palun siin mitte keerutada. Sõna on härra Ermil.

A.Erm: Mina ka ei toeta seda, et me juba otsustatud küsimusi hakkame ümber otsustama. Ja pealegi sisaldab praegune sõnastus minu meelest vastuolusid, mida on siin ka enne öeldud. Kas on valesti tõlgitud või on see vastuolu juba paktis sees, aga kui me viimase aluse eitavast vormist paneme jaatavasse, siis mina ei saa siit miskit muud, kui et sihipäraselt võib igaühelt elu võtta.

Nii et see viimane lause muudab selle paragrahvi üleaaruseks. Ma toetan seda, et mitte sisse võtta. Tänan.

Juhataja: Tänan. Kas härra Rätsep jääb oma soovi juurde? Soovite sõna? Palun.

J.Rätsep: Ma pöörduks veel sama küsimusega ikka redaktsiooni pärast. Kas ei ole Runneli mõttelaadiga kooskõlastatum, kui märkida lihtsalt (et olla kooskõlas ka rahvusvaheliste paktidega), et inimelu kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta.

Juhataja: Kordan veel, võib-olla see oleks väga hea sõnastus, aga me seda otsust siin saalis tegema ei hakka.

J.Rätsep: Ja teine asi on veel see, et inimõiguste ülddeklaratsiooni ühe sätte järgi on öeldud ka, et kellelki ei tohi vabadust võtta. Ometi kantakse vabadusekaotuslikku karistust. Nende paktide suund on ideaalilähedane. Ma kardan, et meie oma põhiseadusse ei saa kõikide paktide sätteid üle võtta.

P.Kask: Austatud härra spiiker! Ma protesteerin selle vastu, et spiikerina astute dialoogi ja kommenteerite sõnavõtte jooksvalt, see ei käi kokku spiikeri ülesannetega. Tänan.

Juhataja: Ma palun vabandust. Kui rohkem sõnasoovijaid ei ole, siis asume hääletamisele. Kes on II toimkonna apellatsiooniarvestamise poolt, mille kohaselt jäetakse välja §10. Kes on selle poolt, et §10 välja jäetakse? Hääletame. Poolt 22, vastu 11, erapooletuid 3. Otsustatud on §10 välja jätta.

Austatud Põhiseaduse Assamblee! Nüüd me oleme jõudnud ühe tähtsa etapi lõpule. Täna laekunud apellatsioonid ja tänases tekstis esitatud alternatiivid on läbi arutatud ja läbi hääletatud. Jääb üle vastu võtta otsus. Ja ma sõnastaksin selle niimoodi. Ma väga vabandan. Härra Jürgenson.

K.Jürgenson: Ma esitaksin mõne lausega seisukohad seoses meie apellatsiooniga, mis siin täiesti õigesti tagasi lükati. Ma ei hakka puudutama küsimusi, mis seonduvad meie varasema apellatsiooniga ja selle kahetsusväärse kadumaminekuga redaktsioonitoimkonnas. Kuid ma tahaksin paluda ühte, et see apellatsioon tuleks pärast n-ö. rahvaarutelu teksti lõplikul

hääletamisel jaanuaris uuesti hääletusele. Ja seepärast ma paluksin redaktsioonitoimkonda arutada meie tänase kuupäevaga apellatsioonini ja mitte ära kaotada. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, see on nüüd kõigi kuuldes avalikult välja öeldudja peaks olema kindlustatud, et vajalik hääletus toimub jaanuaris.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Enne kui me asume otsustama praeguse põhiseaduse teksti suhtes, on mul üks märkus veel § 142 p. 5 kohta, kus VI toimkonna ettepanekul tuleb sisse viia üks täpsustav mõte. Nimelt p. 5 redaktsioon võiks olla selline: tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel tahtliku kuriteo eest. Ja ma loodan, et VI toimkonna esimees Härra Rätsep selgitab ka meile, miks toimkond sellise mõtte lisamist pidas vajalikuks.

Juhataja: Vabandust, kas me hakkame praegu tulnud mõtet läbi arutama ja hääletama täiskogus. Meil on väga paljude paragrahvide kohta väga paljudel inimestel väga palju häid mõtteid. Mul ei ole midagi selle ettepaneku vastu ja veel vähem härra Rätsepa vastu, aga ma ei tahaks luua pretsedenti. Kui ikkagi on vaja selgitada, siis selgitage, palun.

J.Rätsep: Kolme sõnaga tuleks täiendada, ja nimelt: tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel tahtliku kuriteo eest. Muidu tekib teatav vastuolu muude küllaltki kõrge positsiooniga ametite suhtes. Me paneme kohtuniku, kelle ametiseisundit tahame kaitsta (ja see on vaieldamatult demokraatliku õigussüsteemi üks väga oluline alus või õieti kohtusüsteemi oma, täbaramasse olukorda kui teisi taolise ametipidajaid. Nimelt ma käsitleks lihtsa näitena juhtumit, kus kohtunik satub liiklusavariisse ja pikkade vaidluste tulemsuena selgub, et ta oli süüdi. Mingite teeolude või muude keeruliste situatsioonide tõttu võib see süü olla küllalt pinnapealne. Niisuguse süüteo puhul, mille teoreetiline võimalus on täiesti olemas igal liiklejal, igal liiklusest osavõtjal, jõuvankri juhil, tekib kohtunikul vahetu oht oma ametist ilma jääda. Teine aspekt, teine vaatenurk sellele asjale võib olla see, et kuidas saab ikkagi olla kohtunik, kui ta on ka ettevaatamatu teo eest

süüdi mõistetud. Ma arvan, et seda aspekti meil karta ei tuleks, sest demokraatlikes riikides juhtub kõigi riigiaparaadi lülide esindajatega niisuguseid olukordi, kus nad võivad olla süüdi ettevaatamatus kuriteos. Minu arvates on see palju väiksem patt kui nõukogude ühiskonnas levinud ja seni praktiliselt eksisteerinud tahe niisuguseid isikuid igasugustel ettekäännetel kohtulikust vastutusest vabastada. Kõigele lisaks p. 4 sätestab need võimalused, mille puhul kohtunik ka ettevaatamatu kuriteoga sooritab ikkagi teo, mis kahjustab õigusemõistmise autoriteeti. Ja ta kuulub sel juhul p. 4 alusel vallandamisele.

Juhataja: Ma vabandan, härra Rätsep, me arutame nüüd juba ühte sisulist täiendust. Ma palun...

J.Rätsep: Ma ütleksin ainult, et ma esitasin teematoimkonna nimel selle küsimuse või selle kolmesõnalise täienduse redaktsioonikomisjonile ja redaktsioonikomisjon võttis selle kui põhjendatu vastu. Ja meil ei oleks mõtet puhtasse teksti viga sisse jätta.

Juhataja: Kas keegi protesteerib nende kolme sõna sissevõtmise vastu? Ülo Seppa protesteerib, järelilikult ei saa sellest küsimusest niisama lihtsalt mööda ega üle minna.

K.Koha: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Kogu lugupidamise juures härra Rätsepa vastu on mängureeglid ühtsed kõikidele. Kui see tekstiline parandus tehti ettenähtud ajal, siis ei ole probleemi. Aga kui see on tehtud pärast kokkulepitud aegu, siis mina protesteerin selle küsimuse edasise arutamise vastu. Mängureeglid kehtivad kõikidele ühtemoodi. Aitäh.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! VI toimkonnal on siiski õigus redaktsioonitoimkonnaga protsessida, kuna nende ettepanek oli eelmise kord meile esitatud, aga me lihtsalt oma asjatundmatuse tõttu ei osanud nendele kolmele sõnale piisavalt tähelepanu osutada. Ja seetõttu me tahaksime ära parandada selle vea, mis on sisse tulnud meie ebakompetentsuse tõttu. Ma tahtsime ka Assamblees probleemi teadvustada, et probleemi puhul ei oleks arusaamatusi, kust need sõnad on tulnud.

Juhataja: Ma vabandan, kuid sellest oleks tulnud õigel

ajal informeerida juhatust. Ma lõpetan arutelu sel teemal. Ja panen hääletamisele küsimuse, kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst (mis sisaldab täna tehtud parandusi) avalikustada ja anda eksperthinnangu saamiseks. Mis tähendab sisuliselt III lugemise lõpetamist. Ma kordan, sest sõnastus võib-olla ei ole nii klassikaliselt kõlisev, aga mõte on kõigile arusaadav. Kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst (selline, milliseks me ta tänase päeva jooksul oleme teinud, avalikustada ja anda eksperthinnangu saamiseks, millega lugeda III lugemine lõppenuks? Kas härra Runnelil on protseduuriline märkus?

H. Runnel: Ma kutsuksin üles saavutama mõistlik kokkulepe, kuna meil ei ole vaja formaalsete asjade pärast kakelda, vaid me teeme põhiseadust ja me oleme üsna viimaste küsimuste juures. Ma tuletan meelde, et I toimikonna elulukku läheb üks selle seltskonna reglemendi peaaegu vastane aktsioon. Ja kui praegu on palutud siiski see §3 sõnastus läbi hääletada, võib-olla püüaksimegi aja leida ja teeksime selle ära. Siis alles kuulutaksime välja.

Juhataja: Juhatusel ei ole mitte mingisugust kindlust, et pärast seda hääletust ei tuleks teine, kolmas ja neljas selline küsimus, millest juhatusel siiani aimugi ei olnud. Mängureeglid ei ole mitte selles mõttes mängureeglid, et nendega võib mängida. Nende järgi tuleb mängida. Kas härra Korrovitsil on protseduuri kohta?

V. Korrovits: Head kolleegid! Seda küsimust võiks ikka läbi hääletada, sest redaktsioonitoimikonna esimees proua Hänni väidab, et see oli tema portfelligis, aga jäi kahe silma vahele mingisugustel põhjustel. Kui proua Hännil rohkem portfelligis midagi ei ole, siis nähtavasti mingisugust ohtu pole, kui me selle läbi hääletame, sest meie mängureeglid peavad olema ausad. Täna.

Juhataja: Hea küll. Ma panen hääletusele siis sellise küsimuse. Kes on selle poolt, et antud küsimuses arutelu jätkata ning lõpetada see hääletamisega? Hääletame. Poolt 27, vastu 5, erapooletuid 2. Jätkame arutelu.

Ü. Seppa: Esiteks, ma tahaksin protesteerida

protseduuriliselt. Teiseks, kui me hakkame praegu seda küsimust siin sisuliselt arutama, siis venib see pikale ja kõikidel peaks olema võimalik oma sõna välja öelda. Mina, kui lubatakse, alustaksin sellega pihta. Me teame oma minevikust küll, kuidas kõrgeid juhte on siin ringi sõitnud, inimesi alla ajanud ja nende vastu ei ole õnnestunud mitte midagi ette võtta. Ma ei tahaks seda, e kohtunikega hakkaks samasugused asjad juhtuma. Peale selle okn lugu nii, et mina ei pea seda kohtuniku vääriliseks, kes ka on kogemata kellegi alla ajanud. Ei saa olla sellist asja, kui inimene, kes on kellegi surnuks sõitnud, ükskõik, kas või kogemata, mäistab kohut selle inimese üle, kes on seal varastanud pätsi leiba näiteks. Kuidas suhtutakse sellisesse kohtunikku? Kogu maailmas on suhtumine ikkagi selline, et kohtunik peab olema jäägitult aus inimene. See ei ole mingisugune repressioon, kui normaalne kohtunik loobuks ise kohtuniku ametist, kui tal selline asi juhtub. Kui teda milleski süüdi ei mõisteta, leitakse, et see oli kogemata juhtunud tegu ja ta ei kanna selle eest kriminaalvastutust, sel juhul peab selline kohtunik lahkuma.

J.Rätsep: Kallid kolleegid! Ma ei taha hakata teile teadvustama neid juhtumeid, kus ettevaatamatu süü puhul on ikkagi täiesti reaalne, et see inimene, kes on võib-olla juba 20 aastat kohtunikuna töötanud ilma ühegi vääratuseta, selle esimese eksimuse puhul (ausas ühiskonnas peab kahtlemata järgnema ka süüdimõistmine) peab oma peaaegu eluaegsest ametist loobuma selle sätte pärast, et siin ei ole vahet tehtud tahtliku ja ettevaatamatu kuriteo vahel. Just nimelt see säte ilma selle kolme sõnata hakkab tingimata olukordi, kus üsnagi piiripealsete või üle selle ulatuvate protsesside puhul vahelülides tuleb hakata seda kohtunikku kaitsma teiste inimestega võrdse kohtumõistmise eest, tõstes teda välja just nimelt sellepärast, et just analoogilise teo pärast on kedagi teist karistatud, kohtunikku aga tahetakse säilistada. Ma suhtuksin sellesse küsimusse küll tõsiselt. Ja saan teile kinnitada, et ettevaatamatuid tegusid (kui kuritegusid isegi) eriti liiklusavariisid võib juhtuda meist igaühega, kes juhib liiklusvahendit. See paneks kohtunikud tunduvalt täbaramasse

olukord kui ministrid, koolidirektorid, ülikooli rektorid, kes võivad kõik olla süüdi mõistetud kerge ettevaatamatu süü vormis sooritatud kriminaalõiguslikult karistatava teo eest ja töötavad oma ametites edasi. Ma usun, et ilma selle kolme sõnata hääletame täiesti puhtasse teksti lihtsalt vea sisse.

Juhataja: Tänan.

P.Kask: Ma juhin kõigi nende tähelepanu, kes praegu arutavad ja otsustavad, et küsimus on komplekssem. See ei puuduta ainult ühte paragrahvi. Näiteks ka §-s 75 on, et riigivanema volitused lõppevad enne tähtaega tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega. Ma olen härra Rätsepaga ühel nõul ja meelel selles, et kohtuniku jaoks on see tunduvalt tähtsam punkt. Tema tõenäoliselt juhib iga päev oma isiklikku autot ise ja temal ei ole seda juhti kogu aeg käepärast, kes on riigivanemal. Ka on tõepoolest tema ametiaeg palju pikem kui riigivanemal. Aga võimalik disharmonia, kui me kohtunike puhul praegu viime kolm sõna juurde ja riigivanema puhul ei tee seda, võib silma torgata küll. Tänan.

J.Reinson: Lugupeetud juhataja, ma ei taha üldse seisukohta kaitsta ega hukka mõista, ma olen kimbatuses. Ma tahaksin küsida härra Rätsepa käest ja meil on saalis ka teisi spetsialiste. Kas võidakse kohtunik süüdi mõista mittetahtlikult sooritatud kuriteo eest ka selliselt, et ta kinnipidamiskohta suunatakse? Kuidas ta siis kohtunikuks edasi jääb?

Ü.Seppa: Ma tahaksin meelde tuletada, et me ei mõtleks, et meil on tegemist ainult liiklusõnnetustega. Tegelikult on ju mittetahtlikke kuritegusid terve rida ja neid on väga mitmesuguseid. Me peame neid väga põhjalikult analüüsima, kui me hakkame selliseid asju siin praegu arutama. Hea küll, autoõnnetus. Siis me peame hakkama tõmbama piire, missuguste puhul mida arvesse võtta ja mida mitte. Siin tuleb ette igasuguseid asju. Enesekaitse piiride ületamist ja kõiki. Ja tõepoolest võidakse kohtunik süüdi mõista ja karistada teda ka kinnipidamise või ükskõik milliste karistusvormidega. Ta ei saa lihtsalt oma kohtunikuülesandeid täita, see on väga õige.

J.Rätsep: Ma kordaks juba eelnevalt kiirustades esitatud

kaalutlusi, et ka ettevaatamatu kuriteo puhul, kui kohtunik on näiteks ebakaines olekus. Ma ei absolutiseeri ühtegi juhtumit, ei ole isegi võimalik seda lõpuni analüüsida, kuid kõikidel muudel juhtudel on tegemist õigusemõistmise autoriteeti kahjustava käitumisega. Sel juhul vabastatakse kohtunik põhiseaduse § 142 p. 4 alusel ka ettevaatamatute kuritegude puhul, kuid tahtliku kuriteo puhul p. 5 kohaselt tuleb ta vabastada tingimata. Sel on kaks tahku ja mõlemad on minu arvates täiesti korralikult ja rahulikult põhjendatavad.

Juhataja: Täna. Kas on kellelgi midagi lisada esitatud argumentidele? Ei ole. Sellisel juhul ma panen hääletusele. Kes on selle poolt, et § 142 p. 5 täiendada kolme sõnaga - tahtliku kuriteo eest. Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt 16, vastu 15, erapooletuid ei ole. Need kolm sõna on otsustatud sisse võtta.

Nüüd on mul küsimus. Juhul kui keegi kavatses mingi muu küsimuse ette tõsta, siis palun endast kohe märku anda. Muu küsimuse selles mõttes, et ma kavatsen panna hääletusele teksti praeguse seisuga. Isegi kaks.

I. Fjuk: Ma tahtsin küsida, mida see tähendab, kui me paneme selles seisus hääletamisele? Kas see tähendab seda, et redaktsioonikomisjon ei või peale seda enam mitte ühtegi parandust, mitte ühtegi muudatust sisse viia. Kui nii, siis sel juhul on mõtet hääletada. Vastasel juhul võiksime hääletada homme.

Juhataja: Loomulikult ei või redaktsioonikomisjon teha enam mitte mingeid muudatusi, vaid ta peab tegelema ainult nende arvamustega, mis ta on saanud ekspertidelt, mis tulevad rahvalt. Need vormistama, läbi töötama ja esitama jaanuarikuu istungiks.

H. Eller: Lugupeetud kolleegid! Täna kõlas saalis mõte, et ekspertarvamused saame kätte jaanuaris. Põhiseaduse tekst läheb rahvaarutusele, jaanuaris me tuleme kokku ja siis vaatame, mis selle asjaga edasi teha. Kui me võtame täna vastu otsustuse lõpetada III lugemine ja anda ta ekspertidele ja rahvaarutusele, kas siis on veel võimalik jaanuaris seda asja arutada? Ma paluksin reglemendikomisjonil võtta välja tekst ja vaadata, kas meie tekst jääb lõplikuks ja muutmatuks ja jaanuaris arutelu enam ei toimu,

kui me paneme sellise sõnastuse, et III lugemine on lõppenud.

Juhataja: Reglement näeb ette, et pärast III lugemist ekspertarvamused ära kuulata ja vajaduse korral parandus teha.

H.Runnel: Andke mule andeks mu teadmatus, aga ma palun veel kord juhatuselt ja redaktsioonitoimkonnalt vastust küsimusele, kuhu kaob 16. peatükk, mille kirjutamiseks siin me siiski nagu jõudu kogusime ja ilma milleta, või vähemalt ilma mille põhimõttelise arutamisetä ei ole põhiseadus päris valmis. Isegi III lugemine pole valmis.

Juhataja: 16. peatükk on tõepoolest raske küsimus, ja seda on arutanud redaktsioonitoimkonnaga ka juhatus. Ei ole siiani esile kerkinud ühtegi inimest, kes leiaks aega ja tahtmist seda 16. peatükki teha. Küll aga on olnud lugematu hulk neid, kes nõuavad selle sissevõtmist. Sellisel juhul ei jää meil praegu muud üle, kui jätta see peatükk praegu tegemata ja ma palun sellisel juhul täiskogu mandaati, et juhatus eeloleva nädala alguses lahendab küsimuse selles mõttes, et leiab inimesed, kes oleksid nõus selle peatüki eelnõu koostama. Ja mitte mingisugusel juhul ei toimu siin midagi salaja. Juhul kui ta tõesti koostatakse, ja seda ma usun, siis läheb ta koos muude täiendustega jaanuaris arutusele, hääletamisele ja vastuvõtmisele.

H.Runnel: Lugupeetud juhataja, ma ei saa nõustuda selle lausega, nagu poleks üldse tehtud, sest härra Adams esitas peaaegu kõikidele laudadele vähemalt ühevisandi 16. peatükist, kuid selle arutlusele võtmist on kogu aeg edasi lükatud paremate aegade ootel. Ma küsin, millal need paremad ajad siis saabuvad, sest assambleeliikmena ma olen täiesti nõutu ja ma ei oska väljaspool kogu kellelegi aru anda.

Juhataja: See eelnõu, mis tuli, oli liialt visandlik, on tarvis täpsemat. Kui ma palusin härra Adamsit, kas ta ei leia aega selle kallal töötada, siis ta keeldus sellest.

V.Salum: Me peame täna ikka ära otsustama, et see 16. peatükk saaks tehtud. Praegu on ligi kuu aega aega, nii et seda nii ebamääraselt edasi lükata ei saa. Peale selle ütles Hando Runnel väga õieti, et üks eelnõu juba oli selle kohta, aga see jäi III

toimkonna kausta.

J. Adams: Härra Vahtre, mul oleks meeldivam, kui te poleks praegu minu nime nimetanud, vastasel juhul ma poleks sõna vätnud. Momendil minu isiklike kogemuste järgi on kaks reglementi olemas. Ja kuna ma ei tea, kumma reglemendi järgi käitumine on, siis edasine töö on täiesti vaba III toimkonnal, seal, kuhu ta jäi ja kust pole iial tulnud mitte mingisugust vastust.

Juhataja: Jah, see harmoneerub ka väga minu arusaamisega asja seisukorrast. Seetõttu tuleb küsimus lahendada ilmselt kahes jaos. Ma paneksin hääletusele kõigepealt sellise küsimuse, kas Põhiseaduse Assamblee on nõus selle küsimuse lahendamist, s.t. 16. peatüki eelnõu koostamise organiseerimist delegeerima juhatusale. Selle klausliga, et jaanuariks on siis olemas üks tekst.

Palun, härra Kork.

J. Kork: Lugupeetud juhataja, enne hääletamisele asumist ma tahaksin täpsustada ühte asja. Me ei ole vist saalis täpselt kokku leppinud, et me seda rakendusosa nimetame 16. peatükiks. Meil on nimetatud eraldi rakendusotsuseks või millekski muuks ja sellepärast paluks enne hääletamist sõnastada.

Juhataja: Vabandust, teil on õigus. Nii nagu me enne riigivanema ja presidendi otsustamist nimetasime teda riigipeaks, nii ütleme siis nüüd rakendusosa või rakendusotsus, ma ei tea. Hr. Runnel.

H. Runnel: Kallid kolleegid, ma ei saa seletada kõiksugu tundmusi, kuid täiskasvanud inimesena sellise taktika jätkamine on minu meelest demoraliseeriv meile kõigile. See küsimus on olnud ütleme siis meie seltskonnas üleval jakui sellest hiilitakse mööda, siis ma tahan teada saada, kelle huvisid see katiseb, kui me ise vabatahtlikult jätame arutamata nii tähtsad küsimused, nagu on põhiseaduse rakendumise peatükk või seadus. Kelle kompetentsi see kuulub? Ja ma paluksin, et sel teemal avataks läbirääkimised, kuna meil on homme terve päev aega sellega tegeleda. Siis saame ka teada, millega hakkab juhatus tegelema, kui ta palub endale neid volitusi. Me oleme andnud vande, kirjutanud alla, et me täie südametunnistusega tegeleme oma rahva ja oma tuleviku ees aru

andes, ja me hiilime mööda sellest küsimusest, nagu oleksime kõige alatamad juhuseotsijad. See ei ole õige. See tuleb võtta päevakorda ja homme arutada õhtuni, kui vaja, aga mitte nii.

Juhataja: Ma väga vabandan, hr. Runnel, õhtul kell kuus ei võeta enam asju päevakorda. See on iseküsimus, mis me otsustame homse kohta. See, mis meie seltskonnas on olnud üleval, millest keegi ei proovi mööda hiilida... Ma kategooriliselt hoiatan sellise tooni ja väljendite kasutamise eest. Kellel on valu selle rakendamisotsusega, sellel oli temaga aega tegelda kaks kuud. Palun mitte süüdistada täiskogu ja juhatust, et ei laekunud ühtegi põhjalikumalt ettepanekut selle kohta. Meie küsimus on praegu selles, kas me selle teksti ilma rakendusliku osata loema küpseks, et see anda rahvale arutada ja ekspertidele hinnata. Ma tahan teada, kas see probleem on arusaadav. Siin on praegu kolm inimest, kes soovivad sõna. Hr. Järlik, palun.

R. Järlik: Austatud juhataja, austatud kolleegid! Me arutame praegu, kuidas koostada otsust selle rakendamise kohta, mida veel ei ole olemas, sest põhiseadust ei ole veel olemas. Põhiseaduse projekt või eelnõu läheb pärast kolmandat lugemist rahvaarutelule. Me oleme kokku leppinud, et pärast seda võivad tulla parandused, pärast seda võivad tulla redaktsioonilised muudatused ja alles siis saab koostada rakendusotsuse. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Pr. Lauristin.

M. Lauristin: Ma siiski arvan, et me peaksime nüüd tegutsema järjekorras. Kõigepealt hääletama läbi selle, mida on juba juhataja pannud ette läbi hääletada, kuid siis ka kõik koos täna otsustama, kas meil rakendusotsust on vaja. Kui on vaja, siis see ära hääletada ja teha siiski see kellelegi konkreetselt ülesandkes. Ma ei ole kategooriliselt nõus niisuguse suhtumisega, mis praegu kõlas ka juhataja suust, nagu see peaks olema kellelegi eraasi. Me peame selle tegema siin koos ja ei saa kedagi süüdistada, et ta pole eraalgatuse korras seda teinud. Aga meil ei ole olnud vastavat ametlikku otsust selle vajalikkuse kohta.

Juhataja: Tänan. Hr. Rumessen. Palun.

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid, ma paluksin siiski

enne seda hääletust, mida me hakkame nüüd läbi viima, et keegi vähemalt minule selgitaks ära, mida tähendab rahvaarutelu. Mina ei ole siiani sellest aru saanud. Kui rahvaarutelu ajal (pärast seda, kui see põhiseaduse eelnõu on avalikustatud), ilmub näiteks artikkel selle kohta, et riigipea õige nimetus ei ole ikkagi mitte riigivanem, vaid president, kui palju peab olema siis rahva seas hääli selleks, et sellist muudatust meie Põhiseaduse Assamblee kuskil jaanuari keskel arvestaks.

Teine küsimus. Minule ei ole selge, kes on see rahvas. Meil on kõigil praegu siin laua peal hr. Petinovi eriarvamus selle põhiseaduse projekti kohta. Milline saab olema selle arvamuse mõjujõud siis tulevikus, kui neid eriarvamusi hakkab laekuma veelgi hulgem? Milline saab olla selle mõjujõud sellele põhiseaduse projektile, mis on käinud läbi rahvaarutelu? Ma pean vajalikuks, et need asjad oleksin meil selged. Aitäh.

Juhataja: Rahvaarutelu. Sellist sõna on siiani vähe kasutatud ja seda ei olegi võib-olla mõtet kasutada, kui ta mul ka suust lipsas. Küsimus on selles, et projekt tehakse avalikuks. Tema vahepealseid etappe ei ole siiani ajalehtedes avalikustatud, aga poleemika põhiseaduse projekti ümber juba käib, mis on muidugi väga kummaline. Seetõttu me pame jõudma ühe korra sellisesse seisundisse, et me teeme oma hetkeprojekti avalikuks ja kuulame ära sellesama rahva arvamusel. Juhatus otsustab, mis kuupäevani, mis aadressil võib igaüks saata oma ettepanekuid, parandusi, täiendusi. Need vaatab läbi redaktsioonitoimkond. Ja mida neist me loeme vajalikeks, need paneme hääletusele ja arutusele jaanuaris. Hr. Fjuk. Ei soovi. Hr. Adams.

J. Adams: Minul oleks tahtmine saada selgitust, milline on selle mõiste "rahvaarutelu" suhe, kui ma ei eksi, eelmise Ülemnõukogu poolt vastuvõetud rahvaarutelu seadusesse. Võib olla siin keegi, kellel on rohkem kogemusi, kes oli ka eelmises Ülemnõukogus, võib täpsemalt meelde tuletada, mida see seadus endast kujutab.

Juhataja: Vabandust, ma ütlesin, et see oli keelevääratus, mitte rahvaarutelust ei ole jutt, vaid projekti

avalikuks tegemisekst. Kas see vastus rahuldab? Hr. Saatpalu.

V.Saatpalu: Kas juhatuses on kaalutud seda, et see avalikustamine peaks olema tegelikult kommenteeritud väljaanne? Need kommentaarid peaksid tulema siit saalist. Ma olen sellest Antoniga korduvalt kõnelnud ja ma pean sellele põhiseaduse eelnõule ohtlikuks ilma kommentaarideta avalikustamist. Kas juhatuses on arutatud seda küsimust?

Juhataja: Jah, arutatud on küll, aga mitte kaugemale jõutud, sest siis me peaksime hakkama neid kommentaare praegu koostama. Ma usun, et see oleks palju hullem veel, kui selle teksti koostamine oli. Kurb, aga pidulik. Kas ma võin nüüd panna hääletamisele küsimuse, mille ma olen kord juba ette lugenudjamida ma võin teha veel. Ja nimelt, kes on selle poolt, et põhiseaduse projekti praegune tekst, mis sisaldab täna tehtud parandused, avalikustada ja anda eksperthinnangu saamiseks? Hääletame. Niisiis, hääletega 31 poolt, 4 vastu, 2 erapooletut, oleme otsustanud oma töö tulemuse avalikuks teha. Nüüd jääb eraldi küsimus rakenduslikust osast või otsusest. On üks konkreetne ettepanek tulnud hr. Runnelilt. Tulla homme kokku ja rääkida sel teemal. Teise ettepaneku esitasin mina: jätta selle rakendusliku osa eelnõu koostamine või koostamise organiseerimine juhatuse pädevusse ja arutada läbi jaanuaris. Ja siis, muuseas, oleks loogiline seda teha juba pärast põhiseaduse põhiteksti vastuvõtmist, sest siis me teame juba täpselt, mida me tahame rakendada hakata. Niisiis, kaks ettepanekut. Hr. Leisson.

E.Leisson: Härra juhataja, ma julgeksin teha kolmanda ettepaneku. Kuna meie aeg on väga kiire ja muutuv ja rakendusotsuse järele ei ole enne mitte mingisugust vajadust, kui põhiseaduse eelnõu on rahvahääletusel heaks kiidetud, siis teha seda vahetult peale seda, kui saavad teatavaks rahvahääletuse tulemused. Täna.

Juhataja: See ettepanek sisaldab ettepanekut, et rakendusotsust ei tee mitte Assamblee, kes on selleks ajaks juba laiiali, vaid Ülemnõukogu. Hr. Sovetnikov.

S.Sovetnikov: Lugupeetud hr. eesistuja, kas ma õigesti sain aru, et kui meie põhiseaduse projekt avaldatakse, tõlgitakse

vene keelde, ilmub venekeelsetes lehtedes, siis meie kui 60 assambleeliiget peame ikka vist selgitama õppeasutustes, töökollektiivides. Kas on nii või ei ole? Või korjame ainult lehtedest need õied, mis tulevad?

Juhataja: Otsest kohustada ei saa selleks kedagi, aga juhatus teeb kõik, et organiseerida esinemisvõimalusi.

S.Sovetnikov: Aga kas ikka tõlgitakse vene keelde ja avaldatakse vene keeles?

Juhataja: Aga loomulikult. Ants Erm.

A. Erm: Ma teeks rakendusotsuse kohta siis nüüd neljanda ettepaneku. Me oleme täna küll pikalt töötanud, aga võib-olla kannatame natukene veel välja ja moodustame toimkonna rakendusotsuse ettevalmistamiseks kohe ja täna. Kui me tuleme homme kokku, siis meie tööpäev kujuneb ka väga ebaproduktiivseks, sest meil ei ole seda ette valmistatud. Täna.

Juhataja: Täna. Pr. Lauristin.

M.Lauristin: Lugupeetud Assamblee, mind sundis uuesti sõna võtma hr. Leissoni ettepanek. Asi on selles, et me peame endale teadvustama, milleks me vajame seda rakendusotsust või 16. peatükki. See on seotud sellega, et me oleme üleminekuajal ja põhiseaduse käivitamine nõuab teatud spetsiifilisi reguleerivaid sätteid, mis ei sisaldu põhiseaduses endas, kuid käivad põhiseaduse kohta. Seda ei saa keegi teine kehtestada kui see sama kogu, kes võtab põhiseaduse vastu, see tähendab kodanikkond, kes hääletab põhiseaduse poolt või vastu. Ja järelikult peab see olema valmis enne rahvahääletusele panemist, see peab olema lisatud sellele tekstile ja see peab sisaldama konkreetsete peatükkide kaupa neid sätteid, mis reguleerivad nende peatükkide käivitumist, ka seda, kuidas üks või teine paragrahv ei rakendu kohe koos muuga. Ma pean õigeks, et me kõigepealt otsustaksime täna kas või selle ära, kas me teeme selle põhiseaduse osana või eraldi otsusena ja otsustaksime ära ka need tähtajad. Võimalik, et jaanuar on õige, et siis on tõesti aega ette valmistada, kuid peaks olema nii, et iga toimkond vaatab oma osa läbi sellest seisukohast, mida peaks rakendusotsusega sätestama.

Juhataja: Suur tänu. Asi on selles, et tähtaegade üle ei olegi meil siin midagi vaielda, selle kohta on Ülemnõukogu otsus 5. novembrist 1991, mille 2. punktis on, et Põhiseaduse Assambleel tuleb esitada Eesti Vabariigi põhiseaduse ja selle rakendamise korra eelnõud Eesti Vabariigi Ülemnõukogule 1992. aasta 20. jaanuariks koos ekspertarvamuste ning ülevaatega põhiseaduse eelnõu avalikustamise tulemusel laekunud ettepanekutest ja märkustest. Nii et selles küsimuses rohkem vaielda ei ole mõtet. Nagu ma aru sain, on kolmas ettepanek pr. Lauristinilt järgmine: toimkonnad tulevad kokku ja vaatavad läbi oma peatükid ja delegeerivad siis (ainult kellele, kas redaktsioonitoimkonnale või juhatusele) oma ettepanekud selle kohta, milliseid paragrahve millises järjekorras ja mis ajal rakendada. Kas pr. Lauristin võib täpsustada oma ettepanekut?

M. Lauristin: Jah, see tähendab, et kõigepealt peaksid toimkonnad tegema oma ettepanekud, muidugi mitte ainult rakendusaegade kohta, vaid võib-olla nimetama ka lisasätteid, mida peab silmas pidama, aga ikkagi nende toimkonna peatükkide raames. Ma kujutan ette nii, et toimkonnad arutavad läbi, teevad oma ettepanekud ja need laekuvad juhatusele. Siis nähtavasti me peame järgmine kord arutama, kas see on seesama redaktsioonitoimkond või teeme tõesti mingi eraldi toimkonna, kes teeb lõpliku rakendusosa.

Juhataja: Selge. Selle ettepaneku kohaselt laekuvad materjalid juhatusele. Aga nüüd on selline asi, et Assamblee täiskogu kokkutuleku me võime teha homme ja võime teha ükskõik mis ajal, aga me ei tea, kas selleks ajaks on midagi laekunud, sellepärast oli mul ettepanek jätta küsimus praegu juhatuse lahendada, sest juhatuse võib ka vajaduse korral kutsuda kokku täiskogu või vähemalt toimkondade esimeestest juhatuse laiendatud koosoleku. Väga lihtsalt öeldes peame täna enne laialiminekut otsustama ära, kas ja millal on meil täiskogu koosolek.

Nii. Sõna on palunud hr. Rumessen.

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid, ma tahaksin teid kõiki ännitleda sellisesse etappi jõudmise puhul ja tuletada kõigile meelde, et see töö sündis poliitilise kompromissi tulemusena, kus

Eesti Kongressil ja Ülemnõukogul oli vördne roll, ja ma arvan, et peaksime edaspidi seda printsiipi jätkama. Mitte mingil juhul ei ole mina kongressi saadikuna sellega nõus, et rakendusotsuse saab vastu võtta ainult Ülemnõukogu ja ma täielikult toetan pr. Marju Lauristini seisukohta, et see eelnõu tuleb välja töötada ikkagi meil, Põhiseaduse Assambleel. Ma teen praegu konstruktiivse ettepaneku. Selle jaoks oleks ilmselt kõige otstarbekam, ma palusin mitte segada, moodustada spetsiaalne komisjon, kes valmistaks sellise eelnõu ette, ja leppida siiski kokku kindel tähtaeg, millal Põhiseaduse Assamblee täiskogu võiks selle töö tulemusega tutvuda ja hakata seda edasi arutama. Aitäh.

Juhataja: Härra Adams, palun.

J.Adams: Tahtsin toetada pr. Lauristini ettepanekut konkretiseerida seda võib-olla rohkem, kui hr. Rumessen siin praegu ettepaneku tegi. Tähendab, ma teen ettepaneku, et me võtaksime praegu vastu otsuse lkuua spetsiaalne toimikond rakendusotsuse väljatöötamiseks, kuid mitte kinnitada nimeliselt toimikonna koosseisu, vaid hääletada printsiipi, et iga olemasolev teematoimikond delegeerib ühe oma liikme sellesse toimikonda. Tänan.

Juhataja: Tundub olevat väga hea ettepanek. Sellisel juhul me peaksime oma töö korraldama nii, et toimikonnad tulevad homme kokku. Ma kuulen selle peale rasket ohet. Aga arvestage, et see on ainult üks ettepanek, nagu ütlesin, on olemas ka teine. Asja lahendab juhatus ja sellisel juhul toimikonnad homme kokku ei tule. Niisiis, on olemas üks konkreetne tee. Toimikonnad tulevad homme kokku juhul, kui me otsustame moodustada selle komisjoni, siis valivad endi keskelt ühe liikme sellesse komisjoni, kes töötab edasi. Ilmselt ei ole Põhiseaduse Assambleed vaja rakendusotsuse pärast varem kokku kutsuda kui siis, kui juba kõiki parandusi hakatakse arutama. Teine võimalus on jätta see juhatuse pädevusse. Rohkem võimalusi praegu sõelal ei olegi. Härra Järlik, palun.

R.Järlik: Lugupeetud kolleegid, ma arvan, et kõige parem ülevaade kogu põhiseadusest on redaktsioonitoimikonnal ja kui redaktsioonitoimikond ise ei ole selle vastu, siis ma usaldaksin ka selle rakendusotsuse koostamise redaktsioonitoimikonnale, nii et

vajaduse korral ta konsulteeriks juhatusega ja kutsuks mõnest teematoimkonnast, kust peetakse vajalikuks, sinna mõne inimese. Aitäh.

Juhataja: Härra Kork.

J.Kork: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mulle imponeeris väga hr. Adamsi ettepanek ja teen ettepaneku panna see hääletamisele väikese täiendusega - toimkondi esindavad toimkondade esimehed, kes on meie hulgas kõige kompetentsemad ja on ka kõige rohkem tööd ära teinud. See tähendab sisuliselt selle ülesande panekut juhatusetele, kuhu kuuluvad ka kõik toimkondade esimehed. Aitäh.

Juhataja: Selge ettepanek. Sõna on hr. Jürgensonil.

K.Jürgenson: Ma tahtsin ütelda sedasama, et meil tuleks see toimkond moodustada ja võimaluse korral juba täna õhtul. Ja juhin tähelepanu, et meil on reservis veel üks nädal. Ma ei näe mingit põhjust, miks Põhiseaduse Assamblee või see toimkond ei võiks töötada homme ja järgmisel nädalal, kui selleks on vajadus, tulla kokku reedel, ja kui vaja, ka järgmisel laupäeval, et seda rakendusotsust arutada. Ma ei pea võimalikuks põhiseaduse vastuvõtmist ilma rakendusotsuseta. Aitäh.

Juhataja: See kõik on väga õige, lihtsalt meil on vahepeal niisugune kurbloolus, et tahame jõule pidada. Ja ilma selleta ei tohigi tööd teha. Aga see ei tähenda muidugi, et me peaksime neid jõule kuu aega pidama, täiesti õigus. Palun, hr. Salum.

V.Salum: Eelkõnelejad on olulise ära öelnud. Teen ettepaneku hääletada praegu läbi toimkonna moodustamise printsiip, mille järgi iga teematoimkond valib oma esindaja sellesse rakendustoimkonda.

Juhataja: Härra Uluots.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid, ma tahtsin teile meelde tuletada, et rakendusotsus ei ole põhiseadus, ta ei ole juriidiline kogum, vaid ta on käsk riigivõimuorganitele rakendada põhiseadus. Järelkult meie poolt koostatav toimkond ei ole ei poliitiliselt ega majanduslikult kompetentne kokku panema rakenduslikku otsust,

sellepärast tuleb siia juurde tõmmata valitsus, ülemnõukogu Presiidium. Muidu me paneme siia otsusesse niisuguseid asju kokku, et see põhiseadus ei rakendu.

Juhataja: Härra Rumessen.

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid, ma väga vabandan, et ma olen sunnitud teist korda sõna võtma. Mul on väga hea meel, et ma saan seda teha kohe pärast hr. Uluotsa, sellepärast, et see kompetentsuse jutt tundub meile äärmiselt tuttavana juba aastatetagustest aegadest. Tuletan meelde, kuidas Põhiseaduse Assamblee otsustas, millise eelnõu ta võtab oma töö aluseks. Aga nüüd konkreetselt. Ma tahaksin avaldada protesti hr. Järliku arvamuse vastu, et redaktsioonitoimkond on see kõige kompetentsem organ, kes seda tööd võiks nüüd teha. Ma juhin tähelepanu, et on kaks täiesti iseseisvat asja. Olemasoleva eelnõu redigeerimine ja uue seaduse teksti koostamine. Ma jään ikkagi oma endise ettepaneku juurde, et me peaksime moodustama omaette toimkonna. Toimkonnad võiksid praegu koguneda sellesama saali eri nurkades ja otsustada ära, millise toimkonnaliikme nad esitavad sellesse komisjoni. Meil oleks see küsimus lahendatud ja see komisjon võiks hakata tööle. Aitäh.

Juhataja: Proua Hänni.

L. Hänni: Kui redaktsioonitoimkonna ülesandeks jääb ekspertarvamuste üldistamine ja samuti kokkuvõtete tegemine nendest arvamustest, mis laekuvad rahva hulgast, siis on meil tööd küllaga ja meie huvides oleks, et Põhiseaduse Assamblee moodustaks eraldi toimkonna üleminekusätete väljatöötamiseks. See on kindlasti väga keeruline ülesanne, nõuab väga põhjalikku analüüsi, kui kiiresti on võimalik riigimehhanism ümber häälestada uuele põhiseadusele. See on väga pikk ja põhjalik töö ja mida kiiremini me praegu langetame otsuse oma töö korraldamise kohta, seda parem on see üleminekusätete tegemiseks ja ka põhiseaduse kui terviku rahvahääletusele panemiseks. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Härra Kask.

P. Kask: Kallid kolleegid, ma ei jaga mõnede eelkõnelejate optimismi, nagu oleks võimalik programmeerida, kirjutada

mingisugust detailset programmi selle kohta, kuidas ja millal mingisugune põhiseaduse osa jõustub, millises järjekorras, sest kahjuks on see protsess peaaegu niisama keeruline ja mitmetes detailides ennustamatu kui Eesti iseseisvumine. Mäletatavasti võttis Eesti Kongress vastu otsuse selle kohta, kuidas iseseisvumine käib, aga kõik läks teist rada. Me arvame, et kui me programmeerime, oskame seda maruhästi teha ning paneme eelnõu rahvahääletusele, siis ta peab ka niimoodi ellu minema, siis me programmeerime endale sisse ka liiga palju detaile. Ma kardan, et põhiseaduse rakendamine ei käi ainult ühe otsuse kaupa, see on protsess, me ei oska näiteks ette näha, millises järjekorras Ülemnõukogu võtab vastu väga olulisi seadusi ja otsuseid, mis puudutavad põhiseaduse jõustumist. Me ei saagi seda talle ette kirjutada, isegi Ülemnõukogu ise ei saa paljusid asju endale ette kirjutada, ta võib küll tahta, et valimisseadus oleks näiteks vastu võetud selleks ajaks ja kodakondsusotsus selleks ajaks, aga elu ei tarvitse tahtmist mööda minna. Kas me tahame seda või ei taha, aga minu arvates jääb suur osa sellest rakendamisotsusest ja rakendamisprotsessist paratamatult Ülemnõukogu otsustada. Ma palun seda arvestada, see ei ole kompetentsi küsimus. Täna.

Juhataja: Härra Sovetnikov, palun.

S.Sovetnikov: Lugupeetud kolleegid, mina arvan, et meie Põhiseaduse Assamblee sai ülesande koostada põhiseadus, meie tegime seda tööd ja lõpetasime selle. Mina toetan Ülo Uluotsa ettepanekut, rakendamise seaduse või otsuse peab tegema teine komando. Minu arvamus on selline. Aitäh.

Juhataja: Härra Salum.

V.Salum: Ma pean vabandama ja taas meelde tuletama, et Põhiseaduse Assamblee ei ole Ülemnõukogu abiteekomisjon põhiseaduse väljatöötamisel, vaid ta on moodustatud pariteetsel alusel ja siin on ka Eesti Kongressil, Eesti kodanike esinduskogul midagi öelda, mitte ainult Ülemnõukogul ja praegusel valitsusel. Nii et asume selle komisjoni moodustamise printsiibi hääletamisele.

Juhataja: Niisiis kõige rohkem on kõlama jäänud ettepanek, et iga toimkond delegeerib enda seast ühe liikme

rakendusotsuse väljatöötamise komisjoni. See komisjon korraldab oma töö ise ja sellega lõpevad täiskogu istungid niikauaks, kuni juhatus ta uuesti kokku kutsub. Kas selline põhimõte on aktsepteeritav? Sellisel juhul kuulutan ma välja 5-minutilise vaheaja, ei, parem siis juba 10-minutilise vaheaja. Selle aja jooksul kogunevad toimkonnad ja valivad enda keskelt esindaja rakendusotsuse komisjoni. 10 minutit. Me kohtume kell 18.45.

V a h e a e g

Juhataja: Austatud kolleegid, juhatus jagab teie väsimust ja muret. Püüame siis viimase küsimuse ära lahendada. Praeguseni on laekunud kolmelt toimkonnalt ettepanekud selle inimese kohta, kes peaks olema rakendusotsuse toimkonnas. V toimkonnast on pakutud Rein Tamme, II toimkonnast Lauri Vahtre, III toimkonnast Ignar Fjuk, VII toimkonnast Kalle Jürgenson. Nii. I toimkond? Hando Runnel I toimkonnast. Jäävad veel IV ja VI toimkond. Jüri Rätsep VI toimkonnast ja Rein Ruutsoo IV toimkonnast. Ma panen ette kinnitada rakendusotsuse eelnõu koostamise toimkond koosseisus: Rein Tamme, Lauri Vahtre, Ignar Fjuk, Hando Runnel, Rein Ruutsoo, Jüri Rätsep, Kalle Jürgenson. Härra Korrovitsil on käsi püsti.

V.Korrovits: Head kolleegid, ma teen ettepaneku lülitada rakendusotsuse toimkonda ka Jüri Adams.

Juhataja: Jüri Adams lükkab ettepaneku tagasi. Kas hr. Runnel soovib sõna? Palun. Ei soovi. Ma panen ette kinnitada rakendusotsuse toimkond etteloetud koosseisus. Kes on selle poolt? Hääletame. Häältega 27 poolt, vastu mitte ühtegi, 3 erapooletut on kinnitatud seekord väga maskuliinne toimkond, mille koosseisus on Tamme, Vahtre, Fjuk, Runnel, Ruutsoo, Rätsep, Jürgenson.

Sellega oleme oma tänase päevakorra ammendanud. On kaks teadet. Esimene neist teatab seda, et kes tänase ränkraske töö eest tahab saada õiglaselt väljateenitud tasu, see leidku palun aega tuleval reedel ja astugu siit läbi. Teine teade on veel. Rakendusotsuse toimkonnal palutakse kohe pärast praeguse istungi lõppu koguneda siia presiidiumi laua juurde!

Sellega on tänane istung lõppenud.